

Verschijnt tweemaal per jaar

**Nederlandse
Vereniging voor
Vlaggenkunde**

Vlag! 31

Vlaggen tijdschrift
Vexilla Nostra

31/289 najaar 2022

Vlaggen uit protest op de kop

Cravattes aan regimentsvaandels

1796 Nationale Nederlandse vlag vastgesteld

Witte en zwarte vlaggenmasten

Colofon

Vlag! 31/289
Jaargang 56
Najaar 2022
ISSN 1877-167X

Vlag! is (sinds 2009) de voortzetting van het Vlaggen tijdschrift *Vexilla Nostra* van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Het verschijnt twee keer per jaar.

De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV) werd op 19 maart 1966 opgericht met als doel de mensen bijeen te brengen met een interesse voor vlaggen en vaandels, zowel Nederlandse als die in het buitenland. *Vexilla Nostra* was vanaf de start het verenigingsorgaan. De NVvV is de oudste vlaggenkundige vereniging in de wereld.

Bestuur:

Davied van Berlo (voorzitter),
Marcel van Westerhoven (secretaris),
Willem van Zon (penningmeester),
Theun Okkerse (vice-voorzitter),
Jaap Groen (lid).

Vlag! wordt toegezonden aan de leden van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Aanmelden voor lidmaatschap van de NVvV (minimaal € 30 per jaar) kan bij secretaris Marcel van Westerhoven, Willemsbos 89, 2134 EC Hoofddorp.
Per email: secretaris@vlaggenkunde.nl
Rekeningnummer (IBAN):
NL94 INGB 0001 3234 45.

Online:

De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde is ook te vinden op het internet.
www.vlaggenkunde.nl.

Facebook:

<https://www.facebook.com/groups/vlaggenkunde/>
en op Twitter: <https://twitter.com/vlaggenkunde>

Redactie Vlag!:

Jos Poels (hoofdredacteur), Jurg Blom,
Theun Okkerse (vormgeving en beeld).

Vaste medewerkers:

Filip Claessens, Hans Horsting,
Hans IJbranden en Marcel van Westerhoven.

Postadres:

Eemsteynplein 7
3312 JA Dordrecht
email:
jospoels@btinternet.com

Grafische vormgeving:

Theun Okkerse c/o Pictoright

Printwerk en verzending:

RAD Dordrecht

De redactie doet er alles aan om de informatie in Vlag! zo accuraat mogelijk te doen zijn. Het NVvV-bestuur en de redactie zijn niet verantwoordelijk voor eventuele fouten en (politieke) meningen in de artikelen. De artikelen vallen onder de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteurs.

© Het copyright van de artikelen in dit blad berust bij de auteurs. Niets uit de uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een elektronisch databestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

© No part of this magazine may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the publisher.

Voorpagina: Omgedraaide Nederlandse vlaggen aan lantaarnpalen als protest tegen de stikstofplannen van de regering. Op de molen wappert een heel grote boerenzakdoek, die hetzelfde wil zeggen.

FOTO THEUN OKKERSE

Vlaggenzomer

Vlag! heeft er deze zomer flinke concurrentie bijgekregen. Bijna alles wat zich in het land media noemt (on- en off-line), stortte zich op de Nederlandse vlag, die verspreid door het hele land door boze boeren ondersteboven waren opgehangen. De boeren deden dat omdat ze tegen de regeringsplannen zijn om minder stikstof-producerende mest te maken.

De vlaggenzomer was wat in journalistieke termen *gefundenes Fressen* wordt genoemd. Uit protest de vlag – hét nationale symbool – op haar kop uithangen. Kan dat toch niet? Daar moest een verhaal in zitten. Vrijwel alle media in het land wisten plots de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV) te vinden. In het hele bestaan van de vereniging (sinds 1966) is er in zo'n korte termijn nog nooit zoveel media-aandacht voor de club geweest. En wat de media van de NVvV wilden weten was of je zomaar de Nederlandse vlag op haar kop kan hangen.

De NVvV was zelf enigszins verrast door het fenomeen, want, hoewel er door boeren werd geroepen dat het een oud fenomeen is om aan te geven dat men in nood verkeert, historische bewijzen zijn hiervoor amper voorhanden. Dit fenomeen was althans nog niet eerder bestudeerd.

De media moeten teleurgesteld zijn geweest. Die hadden willen horen: Foei! Nee! Dat hoort niet! Maar dat antwoord kan en mag de vlaggen besturende NVvV niet geven. De vlag is weliswaar de Nederlandse vlag, maar is geen eigendom van de NVvV. De vereniging kan slechts zeggen dat het omdraaien van de vlag een manier is die wordt gebruikt uit protest. En kan zeggen dat het omdraaien van een vlag geen oud gebruik is, maar een onlangs uitgevonden traditie.

De landelijke media-aandacht voor de omgedraaide vlag dwong NVvV-voorzitter Davied van Berlo om dit 'oude fenomeen' te ontrafelen. Voor Vlag! schreef hij zijn bevinden op en is te lezen vanaf pagina 6. Het is het eerste volledige overzicht van deze uitgevonden traditie.

Deze zomer was er meer op vlaggenkundig gebied te beleven. Eind juni voor het eerst weer een normale Vlaggendag, in Leiden. Diezelfde dag deelde koning Willem-Alexander in Den Haag vaandelopschriften uit, iets wat niet vaak gebeurt. De douane kreeg een erevaandel. En in juli was er – door covid een jaar laat – het FIAV vlaggencongres ICV29 in Slovenië. Daar werd Daan van Leeuwen benoemd tot Fellow of FIAV (FF), voor zijn levenslange inzet voor de vlaggenkunde, onder meer als redactielid van *Vexilla Nostra* en Vlag!

Jos Poels, hoofdredacteur

Voorjaarsnummer Vlag!

In April 2023 verschijnt het volgende nummer van Vlag! Daarin onder meer een artikel over de Collectie Sierksma, die bij de Hoge Raad van Adel is ondergebracht en recentelijk is geïnventariseerd. Er komt ook een verhaal over de onlangs vastgestelde vlag van de gemeente Westerwolde.

Er is in Vlag! 32 nog plek voor andere verhalen. De Vlag!-redactie nodigt u uit om uw vlaggenkundig onderzoek op te schrijven en voor plaatsing aan te bieden. Bijdragen voor het voorjaarsnummer dienen uiterlijk 28 februari bij de redactie (jospoels@btinternet.com) binnen te zijn. U kunt ook met de redactie contact opnemen voor onderwerpen die u kunt uitzoeken.

Rectificatie... In Vlag! 30 Voorjaar 2022 is in de rubriek *De vlag uit voor...* onder het kopje Chagos Archipel een slordige fout geslopen. We vermeldden daar dat ambassadeur Peros Banhos van Mauritius bij de Verenigde Naties op 14 februari zijn landsvlag hees op Chagos, het hoofdeiland van de Chagos Archipel. Daar had moeten staan dat ambassadeur Jagdish Koonjul van Mauritius bij de VN op 14 februari zijn landsvlag hees op Peros Banhos een van de voormalige bewoonde eilanden in de Chagos Archipel.

NIEUWS

4 De vlag uit voor...

Vlaggen in het nieuws in binnen- en buitenland. Onder meer met de nieuwe vlag van de gemeente Land van Cuijk in Oost-Brabant, en de aangepaste vlag van het oblast (provincie) Penza in Rusland. Het door de Russen veroverde deel van het Oekraïense oblast Charkov heeft een vlag vastgesteld waarin Rusland wordt 'geëerd'. En de Verenigde Naties hebben de tint van het blauw in de vlag ietsjes aangepast.

6 Omgedraaide vlaggen

DAVID VAN BERLO is nagegaan wat er waar is van wat wordt geroepen over omgedraaide Nederlandse vlaggen. Is deze vorm van boerenprotest werkelijk een oud gebruik om aan te geven dat iemand, of het land, in nood verkeert? Het is anders dan voorgesteld; het is een verdraaide traditie.

BINNENLAND

10 Vaandelopschriften

Koning Willem-Alexander heeft op Veteranendag (25 juni 2022) vaandelopschriften uitgereikt aan achttien eenheden van de Nederlandse krijgsmacht, die in Afghanistan waren gestationeerd. Het gebeurt niet vaak dat er vaandelopschriften worden uitgereikt. THUIS VAN LEEUWEN vertelt over de betekenis van de vaandels en de opschriften.

13 Vlaggenprotocol

EDGAR ZAAGSMA beschrijft hoe en waarom de gemeente Papendrecht in Zuid-Holland een eigen vlaggenprotocol vaststelde. De gemeentelijke logovlag speelt daarin een belangrijke rol, evenals de vlaggen van goede doelen.

14 Vlaggenmasten

THEUN OKKERSE heeft vlaggenmasten tegen het licht gehouden. De kleur ervan bepaalt of de vlaggen die erin worden gehesen met beide voeten in de grond staan, of dat ze zweven.

16 Het Museumstuk

GERRIT KIK, die de vlaggencollectie van het Binnenvaartmuseum in Dordrecht beheert, vertelt over de rederijvlag van de *Compagnie Française de Navigation Rhénane* in Straatsburg. Haar schepen werden als onderdeel van het Marshallplan in Dordrecht geassembleerd en kregen een speciale vlag.

18 Erebanier Douane

GERARD KUIPERS beschrijft de uitreiking van een erebanier aan de douane. De dienst van grenscontroleurs bestaat 425 jaar. Dat was de reden voor de erebanier. De auteur is zelf oud-douanier en legt uit wat er, vooral op de voorkant, van het vaandel staat.

20 Gemeentevlag van Hoeksche Waard

MARCEL VAN WESTERHOVEN beschrijft de gemeentevlag van de gemeente Hoeksche Waard, die in 2009 ontstond. De gemeente in het zuiden van Zuid-Holland had oorspronkelijk veertien zelfstandige gemeenten, waarvan de meeste ook eigen vlaggen hadden.

23 Blauwe broeking

Uh? Een Nederlandse vlag? THEUN OKKERSE vroeg zich even af of Nederland een nieuwe vlag had gekregen: eentje met een smalle verticale blauwe baan. Het was echter de broeking die hij zag. Die bepaalt mede of een Nederlandse vlag een Nederlandse is.

25 Vlaggencongres

MARCEL VAN WESTEHOVEN doet verslag van het 29ste *International Vlaggencongres (ICV29)*, dat van 11 tot en met 15 juli in de Sloveense hoofdstad Ljubljana plaatsvond.

VLAGGENKUNDE

24 NVvV-bestuur

Voorzitter DAVID VAN BERLO van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde geeft een update van het reilen en zeilen van de club. Onder meer lof voor Rob Bertijn, de eerste winnaar is van de *Dr. Willem van Ham Prijs*.

25 Vlaggencongres

MARCEL VAN WESTEHOVEN doet verslag van het 29ste *International Vlaggencongres (ICV29)*, dat van 11 tot en met 15 juli in de Sloveense hoofdstad Ljubljana plaatsvond.

26 14 februari 1796

JOS POELS beschrijft het proces dat op 14 februari 1796 leidde tot de vaststelling van het rood, wit en blauw als de nationale vlag van het land. Frankrijk hintte Nederland (toen nog Bataafse Republiek) dat te doen. Het verhaal is de Nederlandse versie van de voordracht over deze vaststelling tijdens ICV29 in Slovenië.

31 Hijsen of niet

In het in juni vastgestelde vlaggenprotocol van de gemeente Papendrecht krijgt de logovlag een bijna ere-rol, ten koste van de officiële gemeentevlag. Drie vlaggenkundigen hebben daar een mening over. Eén keer raden wat die is.

32 Afgevlagd

THEUN OKKERSE heeft deze zomer buiten vlaggen gefotografeerd, die een beeld schetsen van hoe vlaggen in de praktijk worden gebruikt.

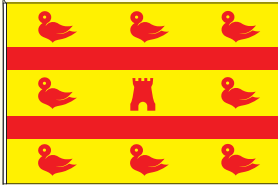
De vlag uit voor...

Met bijdragen van Jos Poels en Ian Sumner

Vlaggenieuws uit de hele wereld

Land van Cuijk heeft zichzelf twee vlaggen aangemeten, met de aanschaf van een logovlag en het aannemen van een gemeentevlag. De gemeente in Oost-Brabant kwam 1 januari van dit jaar tot stand door de fusie van gemeenten Boxmeer, Cuijk, Sint Anthonis, Mill en Sint Hubert en Grave.

Begin dit jaar werd met veel mediavertoon een witte vlag met een rood logo, dat op een wapenschild lijkt, en de woorden Land van Cuijk in de broektop gepresenteerd en uitge-deeld in alle kernen van de nieuwe gemeente. In de raadsvergadering van 30 juni deelden b&w mee dat deze een officiële vlag had vastgesteld. "De vlag heeft een ceremoniële functie en daar hoort de klassieke wapenvoering bij. Ook voorkomt het verwarring", aldus het college in hun Raadsinformatiebrief.

De officiële gemeentevlag is een ontwerp van de Hoge Raad van Adel en is gebaseerd op het nieuwe gemeentewapen dat op 28 oktober 2021 bij Koninklijk Besluit werd verleend. Het ontwerp van de vlag komt bij de Hoge Raad van Adel vandaan, die zich liet leiden door de wapens van Grave en Cuijk. Op een geel veld toont het ontwerp twee smalle rode banen, acht rode merletten en een dito burcht.

India De marine van India kreeg 2 september 2022 alweer een nieuwe vlag. Alweer, want het is de vierde vlag van de Indiase zeemacht deze eeuw, waarbij de ene keer de vlag een rood Sint-Joriskruis heeft en de andere keer geen kruis.

In de marine in gebruik genomen vlag is het kruis vervangen door een blauwe achthoekige ruit met in geel het nationale embleem boven op een anker. Het geheel is geïnspireerd op het koninklijke zegel van

Maratha-heerser Chhatrapati Shivaji.

De Indiase marine werd in de Britse koloniale tijd gevormd en volgde het Britse vlaggensysteem, met een witte vlag, een rood Sint-

Joriskruis en de nationale vlag in de linker bovenhoek. Toen India in 1947 onafhankelijk werd, werd de Union Flag in het kanton vervangen door een Indiase vlag. Het Sint-Joriskruis bleef.

Sinds begin deze eeuw is het vooral de aanwezigheid van het rode kruis dat de meningen verdeelt. De huidige regering van Narendra Modi is vastbesloten om met het koloniale verleden te breken.

Penza Op 15 april 2022 veranderde het parlement van het West-Russische oblast (provincie) Penza de vlag van het gebied. De verandering werd goedgekeurd door alle aanwezige parlementariërs en trad in werking op 1 juni 2022.

De nieuwe vlag heeft nu het volledige wapen in de gele vlucht van de vlag. Daar stond het icoon van de Verlosser. Deze icoon, een afbeelding van het hoofd van Jezus, is een van de vroegste iconen van de

Orthodoxe Kerk. Penza nam het oorspronkelijke vlagontwerp op 13 november 2002 aan. Die vlag werd echter nooit opgenomen in het staatsheraldisch register van de Russische Federatie, omdat het niet voldeed aan de ontwerpnormen van de staatshe-

raut. Het wapen van Penza dat nu de vlag siert, toont drie korenschoven elk met een rood lint vastgebonden, op een groen schild. Het geheel symboliseert de landbouw, de belangrijkste economische activiteit van Penza, die wordt gedomineerd door de verbouw van rogge in de winter en tarwe in de lente.

Seborga Het prinsdom Seborga – dat zichzelf als een onafhankelijke staat beschouwt – in het noordwesten van Italië, vlak bij grens met Frankrijk, heeft een nieuwe grondwet aangenomen. Deze Algemene Statuten werden goedgekeurd in een referendum op 8 mei 2022 en traden in werking op 1 juni 2022.

Artikel 11, lid 1 geeft de beschrijving van de vlag: "De vlag van het Prinsdom Seborga is verdeeld in twee helften: de linkerhelft, overeen-

komend met een derde van de lengte, bevat een blauw Samnitisch schild met een wit Grieks kruis, bekroond door een koninklijke kroon, op een witte achtergrond; de rechterhelft, die overeenkomt met twee derde van de lengte, is wit en heeft negen op gelijke afstand van elkaar liggende horizontale blauwe strepen, zoals weergegeven in bijlage A."

Volgens de meeste inwoners van Seborga dateert hun onafhankelijkheid uit 954, toen graaf Guidone di Ventimiglia het gebied schonk aan de benedictijnse monniken van de abdij van Lérins. In 1079 werd het een prinsdom. In 1729 werd het gebied door de monniken verkocht aan Victor Amadeus II van Savoye, maar de verkoopakte werd nooit wettelijk en officieel geregistreerd.

Italië erkent de onafhankelijkheid van Seborga niet. Met een eigen munteenheid en een eigen grenswacht trekt de enclave veel toeristen.

Verenigde Naties De Verenigde Naties hebben de tint van het blauwe veld van de vlag lichtjes veranderd. De vlag werd oorspronkelijk bedacht in 1946 en toont een kaart van de wereld met behulp van een equidistante azimutale kaartprojectie, met de Noordpool als middelpunt.

De achtergrond werd destijds simpelweg omschreven als 'lichtblauw'. Dit werd later gedefinieerd als Pantone 279C (bij benadering Hex #418fde; CMYK 71-36-0-13). In een nieuwe editie van de UN Flag Code (VN-Vlagcode), gedateerd 2020, staat echter dat de kleur nu de iets lichtere Pantone 2925C (Hex #009edb; CMYK 80-20-0-0) is.

De verandering lijkt tot stand te zijn gekomen door een verandering in de identiteitsuitingen van de VN en werd voor het eerst gebruikt in oktober 2019 als onderdeel van de publiciteit rond het 75-jarig jubileum

van de wereldorganisatie. Toen verschenen de vlag en het bijbehorende logo soms op een marineblauwe (Pantone 540C) achtergrond.

Een reden voor de wijziging wordt in de UN75-Handleiding voor visuele identiteit niet gegeven. Ook de 2020-editie van de UN Flag Code (ST/SGB/2020/4) zwijgt hierover. Het is niet duidelijk hoe deze kleurwijziging de vlaggen van VN-agentschappen, zoals FAO, UNESCO, UNICEF, enz. beïnvloedt. Maar aangezien hun vlaggen allemaal 'VN-blauw' gebruiken, kunnen ze allemaal volgen.

Charkov Russische troepen hebben sinds de start van de inval in Oekraïne eind februari 2022 ongeveer één vijfde van het land bezet. In de bezette oblasten (provincies) hebben die Russisch-gezinde civiele bestuurders aangesteld. Vitaly Ganchev, hoofd van het tijdelijke civiele bestuur van Charkov, keurde op 8 juli 2022 de vlag en het wapen goed van 'zijn' wat wordt genoemd 'regionale staatsadministratie'. Hij 'bestuurt' het oostelijke deel van de regio, ongeveer een derde deel van het Oekraïense oblast.

In een persbericht van het tijdelijke civiele bestuur van Charkov

wordt de vlag omschreven als bestaande uit drie even hoge banen karmozijnrood, blauw en rood, met daarop een gouden tweekoppige adelaar met het wapenschild van Charkov op de borst. Deze Russische adelaar verwijst naar de "historische

wortels die Charkov heeft met de Russische landen, waar het integraal onderdeel van is."

Op het groene wapenschild kruisen elkaar een hoorn des overvloeds en een caduceus. Ze worden omschreven als de symbolen van "verzoening en onschendbaarheid". Deze symbolen verwijzen echter naar de graanbouw en de handel in het oblast en staan al sinds het einde van de 18de eeuw op de wapens van Charkov.

De kleuren van de drie banen worden in het persbericht omschreven als "de historische connectie van de Charkov-regio met de tradities van de Kozakken van de Slobozhansk-regio en de Russische Federatie."

De vlag van het Russische deel van Charkov borduurt verder op de vlaggen van de volksrepublieken Donetsk en Loegansk, die al in 2014 door de Russen werden 'bevrijd', dan wel veroverd op Oekraïne. Ook in die vlaggen refereren de onderste twee banen blauw en rood aan de vlag van de Russische federatie, terwijl de bovenste baan voor het oblast staan (zie *Vlag!* 22 voorjaar 2018). Karmijnrood is de kleur van Charkov. Deze kleur domineert de vlag van het Oekraïense deel van het oblast Charkov, die op 11 mei 1999 werd vastgesteld.

Tunesië heeft een nieuwe grondwet, die in een referendum op 25 juli werd goedgekeurd en is gepubliceerd in het staatsblad van het land op 18 augustus 2022. Na de publicatie zijn enkele spelfouten ontdekt,

ook in artikel 8 die de officiële vlag van het Noord-Afrikaanse land bepaalt. Die zorgt ervoor dat het land een andere vlag heeft. De Tunesische vlag is al bijna twee eeuwen rood met in het midden een witte schijf met een vijfpuntige rode ster omringd door een rode halve maan. Deze werd voor het laatst met een grondwettelijke wet tot in alle details op 30 juni 1999 vastgesteld.

Artikel 8 van de nieuwe grondwet geeft aan dat de Tunesische vlag rood is, een witte schijf, een rode ster en een rode halve maan heeft. Maar de bewoording van de zin geeft aan dat de ster zich in een witte schijf bevindt, omringd door een rode halve maan. De halve maan is dus van plaats veranderd en is buiten de witte schijf verplaatst.

Deze fout is te wijten aan de formulering van de zin in het Arabisch. Er zijn twee manieren om het woord ster uit te spreken: een eerste in het vrouwelijke en een tweede in het mannelijke. Het staatshoofd heeft gekozen voor de mannelijke term: 'Najm'. Het woord schijf wordt onder-tussen gebruikt in het vrouwelijke artikel. Het Arabische woord 'halve maan' gaat vergezeld van een zelfstandig naamwoord dat in de vrouwelijke vorm wordt gebruikt. Het lezen van het artikel geeft aan dat de cirkel is omgeven door een halve maan en niet door de ster.

De foute omschrijving werd in het hele proces van de vaststelling van de nieuwe grondwet over het hoofd gezien. Op de keper beschouwd, heeft Tunesië een nieuwe vlag, maar in de praktijk blijft de vlag die bijna twee eeuwen oude is.

Mauritius in de Indische Oceaan, en vernoemd naar prins Maurits van Nassau, heeft alle nationale symbolen in één wet samengebracht, waarin ook het gebruik ervan is geregeld. De wet werd op 28 april 2022 door president Prithvirajsing Roopun goedgekeurd en dezelfde dag nog gepubliceerd in de *Government Gazette of Mauritius*.

Voor het uiterlijk van de vlag heeft de nieuwe wet geen gevolgen. De vlag, die de eilandstaat in 1968 bij de onafhankelijkheid kreeg toebedeeld van de Britse koningin Elizabeth II bestaat uit vier even hoge banen rood, blauw, geel en groen. Die werd pas in november 2015 door het land als vlag geaccepteerd door die in eigen wetgeving te verankeren. In andere wetgeving daarna, werden de vlaggenkleuren exact gedefinieerd in Pantone en CMYB.

Nu is alles wat met de vlag – maar ook staatswapen en volkslied – te maken heeft, in één document verzameld. Daarin ook de officiële betekenissen van de vier vlaggenkleuren. Rood staat voor de strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid; blauw stelt de Indische Oceaan voor, waar Mauritius middenin ligt; geel is het nieuwe licht van onafhankelijkheid; en groen staat voor de landbouw op Mauritius en is de kleur die domineert gedurende alle twaalf maanden van het jaar. □

FOTO: THEUN OKENSE

Verdraaide traditie

Betogers op een viaduct, juli 2022

‘Blauw-wit-rood, land in nood!’ Onder deze slogan hangen in heel Nederland boeren en andere demonstranten de vlag ondersteboven. Het omdraaien van de vlag bij nood is echter geen Nederlandse traditie, zoals wel wordt gedacht. Waar komt het gebruik van de omgekeerde vlag dan wel vandaan? En wat betekent het ondersteboven ophangen van een vlag eigenlijk?

Door DAVIED VAN BERLO*

Bij de bestuursleden van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde stond maandag 11 juli 2022 de telefoon rood-gloeiend.¹ Dat weekend waren in veel plaatsen in het land vlaggen opgehangen met het blauw boven en het rood onder. Dus wilden op maandagochtend alle media weten wat dat betekende en of dat was toegestaan. Ook de weken daarna bleven de omgedraaide vlaggen prominent in het nieuws.

Die tweede vraag – of dat was toegestaan – was snel beantwoord. Nederland heeft geen wet die voorschrijft wat je wel en niet met de vlag mag doen. Andere landen hebben uitgebreide regelgeving over hun vlag, maar Nederland niet. Het enige wat bij Koninklijk Besluit is vastgelegd – in februari 1937 – is dat de kleuren rood, wit en blauw zijn.² Er is wel een vlaginstructie voor overheidsgebouwen en een advies hoe je als Nederlander netjes met een vlag om kan gaan.³

Juridisch is er dus weinig in te brengen tegen het omdraaien van de Nederlandse vlag. Het is ook niet voor het eerst dat dit gebeurt. In het najaar van 2019 berichtten media al over protesten van boeren met omgedraaide vlaggen.⁴ De ‘gele hesjes’ liepen op 15 december 2018 al met het blauw boven⁵ door Den Haag (hoewel ook rood boven veel voorkwam) en ook bij de coronaprotesten werden omgedraaide vlaggen meegevoerd.⁶

Het boerenprotest laaide op na het bekend worden van de stikstofplannen van het kabinet-Rutte IV in juni 2022. Daarin werd voorgesteld om de stikstofuitstoot terug te dringen door veebedrijven bij natuurgebieden te sluiten. Als protest hingen enkele boeren vlaggen op in de

openbare ruimte. Vervolgens verschenen omgekeerde vlaggen aan woonhuizen. Er werd verkeerd om gevlagd vanaf viaducten. En toen begonnen de media dus met bellen.

Historische betekenis

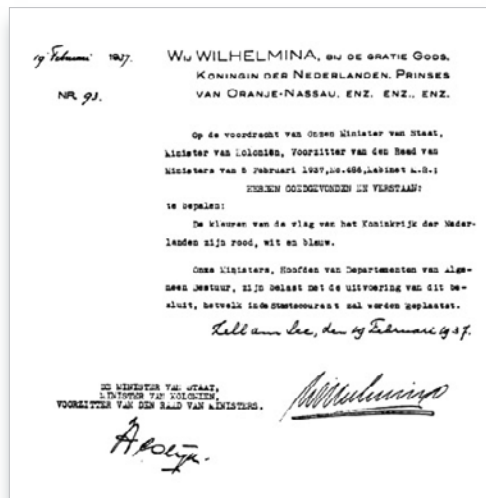
Eén van de eerste kranten die schreef over het fenomeen van de omgedraaide vlag was Het Parool. Op 6 juli 2020 verscheen een artikel op de website⁷ waarin werd verwezen naar een Middeleeuws gebruik om de vlag om te draaien en naar een verklaring van de kleuren: Rood zou staan voor het volk, wit voor de kerk en blauw voor de adel of de elite. Door verschillende media en websites werd deze verklaring overgenomen. Voor beide beweringen is echter geen historisch bewijs te vinden en Het

Parool heeft de foutieve informatie onlangs verwijderd van z’n website. Als verklaring van de protestvlag blijft het verhaal echter populair: “Met het omdraaien van de vlag wordt aangegeven dat het [sic] elite ‘boven het volk staat’ en dus niet naar het volk luistert.”⁸ Een mooi protestverhaal, maar waarschijnlijk gewoon verzonnen.

Dus waar komt het omdraaien van de vlag dan wel vandaan? Vaak wordt verwezen naar het schilderij ‘Man overboord tijdens een eskaderreis naar de Middellandse Zee’ uit 1846 van Louis Meijer, dat in het Scheepvaartmuseum in Amsterdam hangt.⁹ Het schilderij verbeeldt de zoektocht naar matroos Bender die in zee is gevallen. Door de vlag om te draaien, worden de andere

schepen van het eskader gewaarschuwd om te komen helpen met zoeken.

Het omdraaien van de vlag als sein voor ‘man overboord’ wordt ook genoemd in het jaarboekje van de Koninklijke Nederlandsche Roei- en Zeilvereniging van 1922: “De natievlag omgekeerd aan den gaffel bij man over boord; zij wordt neergehaald indien de drenkeling gered is of gestreken wanneer de pogingen daartoe worden opgegeven.”¹⁰ Met de komst van de marifoon wordt de omgedraaide vlag begin twintigste eeuw overbodig.

1. Koninklijk Bestluit 19 februari 1937.

Hoe oud dit gebruik is, wordt niet helemaal duidelijk. Wel schrijft J.F. van Dulm dat eind achttiende eeuw de omgedraaide vlag iets heel anders betekende: "In 1791 verschijnt er een nieuwe uitgave van het Grootseinboek. [...] Voor contrasein wordt de Prince geus gebruikt. Heeft men het sein wel gezien, maar niet kunnen aflezen dan moet men de Prince geus verkeerd, dat wil zeggen met blauw boven, hijsen."¹¹

We mogen dus voorzichtig concluderen dat de omgedraaide vlag in de negentiende eeuw betekende dat er een man overboord was. Dat verklaart echter niet het huidige gebruik door de boeren. Met hun verwijzing naar een land in nood, zouden ze eigenlijk de 'vlag-in-sjouw' moeten voeren, een vlag die in het midden is samengebonden. Dat was indertijd namelijk het signaal voor 'schip in nood'.¹²

Amerikaans gebruik

Waar komt het omdraaien van de vlag als teken van nood dan wel vandaan? Aan de overzijde van de Noordzee blijkt de betekenis van de omgedraaide vlag anders te zijn. In het gezaghebbende *'Flags at Sea'* schrijft Timothy Wilson: "A traditional sign of distress at sea is to turn the ensign upside down."¹³ De Britten draaiden in de negentiende eeuw dus wel hun scheepsvlag (met de Britse vlag in het kanton) om in geval van nood.

Jim Ferrigan, 'Protocol Officer' bij de North American Vexillological Association (NAVA), de Amerikaanse evenknie van de NVVW, schrijft dat het Britse gebruik uit de zeventiende eeuw stamt.¹⁴ Dit gebruik wordt vervolgens overgenomen door de Verenigde Staten van Amerika. Een tekening van de walvisvaarders die in 1871 vast kwamen te zitten in het Noordpoolijs laat bijvoorbeeld een omgedraaide Amerikaanse vlag zien.¹⁵

Door de komst van seinvlaggen en later van de radio wordt de omgedraaide vlag ook in de Verenigde Staten overbodig. Desondanks wordt het gebruik in 1923 opgenomen in de US Flag Code: "The flag should never be displayed with the union down, except as a signal of dire distress in instances of extreme danger to life or property."¹⁶ In 1942 wordt de Flag Code opgenomen in het Amerikaanse wetboek.¹⁷

In de Verenigde Staten blijft het omdraaien van de vlag als teken van nood dus in het collectieve geheugen. De oorspronkelijke betekenis van noodsignaal voor schepen krijgt in de tijd van de Vietnam-oorlog (1955-1975) echter een andere, namelijk een politieke lading. Niet 'Ik ben in

Een omgedraaide protestvlag in 1795

Het is niet voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis dat de vlag uit protest wordt omgedraaid. Na de Franse inval in 1795 werden matrozen van de Nederlandse vloot ontslagen. Aangezien ze bang waren hun soldij mis te lopen, ontstond een opstandige sfeer. Uiteindelijk werden ze uitbetaald en vertrokken ze huiswaarts, maar bij vertrek werd uit baldadigheid de vlag omgedraaid: "Bij het wegzeilen van een ervan – het was de schuit waarop de initiatiefnemers van het oproer waren [...] – hees men de prinsenvlag van de top, maar omgekeerd, 'waaruyt men alweder konde opmaken', schreef de eerste officier Bijll in zijn journaal 'hoe weynig principes bij hun huysveste'."

Nota bene: 'Prinsenvlag' was in de zeventiende en achttiende eeuw de benaming van de vlag van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, ofwel het rood, wit en blauw.

2. Louis Meijer, 'Man overboard tijdens een eskaderreis naar de Middellandse Zee' Objectnummer S.0984(03), collectie Het Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

3. E.W., 'Loss of the Cato and Porpoise', 1803.

'nood', maar 'het land is in nood'.¹⁸ Daarmee is het omdraaien van de vlag een politiek strijdmiddel geworden en de omgedraaide vlag een protestvlag.

Sindsdien is de protestvlag gebruikt door de oorspronkelijke bewoners van Amerika (American Indian Movement)¹⁹ en de laatste jaren ook door de Black Lives Matter-beweging²⁰ en door Trump-aanhangers, bijvoorbeeld bij de bestorming van het Capitoolgebouw op 6 januari 2021.²¹ Vervolgens is de protestvlag in andere landen overgenomen, met name bij coronaprotesten, zoals in Canada,²² Australië²³ en dus in Nederland.

We kunnen dus concluderen dat het huidige gebruik van de omgekeerde vlag in Nederland waarschijnlijk is overgenomen van protestbewegingen in de Verenigde Staten. Het Nederlandse gebruik van de omgedraaide vlag in de scheepvaart heeft niet de betekenis van 'Schip in nood' terwijl in de Verenigde Staten deze betekenis juist heel nadrukkelijk in het collectieve bewustzijn zit en is vertaald naar een politieke context. Het is dus een verdraaide traditie.

Politieke doeleinden

Door het politieke gebruik van de omgekeerde vlag is de betekenis fundamenteel veranderd. In de oorspronkelijke betekenis is het een verzoek om hulp, waarbij gebruik wordt gemaakt van de signaalfunctie van een vlag, hoog in de mast en dus van verre zichtbaar. Welke vlag het is, doet op dat moment niet ter zake, als ze maar omgedraaid kan worden. De betekenis van het omdraaien staat dus los van de betekenis van de vlag zelf.

5. John Perry Newell, *Abandonment of the whalers in the Arctic Ocean September 1871*, detail.

Bij de protestvlag ligt dat anders. De betekenis van het omdraaien is nu gekoppeld aan de vlag en waar die vlag voor staat. Wie nu een omgedraaide vlag voert, is niet zelf in nood, maar meent dat het land waar die vlag voor staat in nood is. Het is geen oproep om iemand te redden, maar om samen het land 'te redden'. In plaats van voor iemand op te komen, wordt de betekenis om tegen iets in opstand te komen.

De vlag van een land is een nationaal symbool. Ze is van en voor alle inwoners en speelt over het algemeen een verbindende rol in de samenleving. De vlag symboliseert het land naar buiten toe en wordt uitgehangen als er iets te herdenken is. Door de symbolische kracht van de nationale vlag is de verleiding groot om daar politiek gebruik van te maken, om de nationale vlag toe te eigenen voor politieke doeleinden.

Ook in Nederland hebben we daar de afgelopen jaren voorbeelden van gezien. Zo was er de discussie om een vlag in de Tweede Kamer te hangen (en aansluitend in gemeenten en provincies), verscheen het oranje-wit-blauw in 2011 en 2013 op het Binnenhof²⁴ en werd de vlag achter iemands Twitter-naam een patriotistisch symbool.²⁵ Dat laatste leidde vervolgens tot een tegenbeweging van andere Twitteraars om de vlag terug te eisen.²⁶

De omgedraaide vlag is een nieuwe manier om de symbolische kracht van de nationale vlag te gebruiken voor een specifiek politiek doel. De boodschap is: 'Dit is niet zomaar mijn mening. Het hele land is in nood!' De drager van de omgedraaide vlag probeert zichzelf dus groter te maken dan hij is. Hij maakt de nationale vlag de zijne en impliceert daarmee te spreken namens de gehele natie.

Het gebruik van omgedraaide vlaggen is dan ook niet onomstreden. In de Verenigde Staten hebben veteranen zich uitgesproken tegen het omkeren van de vlag als protest²⁷ en rockgroep Rage Against the Machine mocht geen omgedraaide vlaggen op televisie tonen.²⁸ De poster van de film 'The Last Castle' – met daarop een omgedraaide vlag – werd vlak voor het uitbrengen van de film vervangen.²⁹

Protestvlag

In Nederland is het omdraaien van de vlag echter zeer succesvol gebleven. Sinds die eerste keer in 2018 is het gebruik in de aandacht gebleven

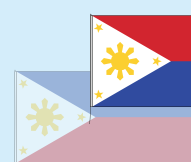
De teruggetrokken poster van de Amerikaanse film 'The Last Castle' uit 2001.

en vervolgens door de stikstofcrisis over heel Nederland verspreid. De protestactie van enkele veetelers is overgenomen door boeren uit het hele land, waarna ook andere groepen zich achter de omgekeerde vlag hebben geschaard. De omgedraaide vlag verschijnt zelfs aan huizen in woonwijken.

Ook in Nederland groeit echter het verzet tegen het gebruik van de omgedraaide vlag. Net als in de Verenigde Staten riepen veteranen op om de vlag te respecteren.³⁰ De woordvoerder van de politievakbond ACP sloot zich daar bij aan.³¹ Op Twitter gaat de hashtag #roodboven rond en opiniemakers laten van zich horen.³² De nationale vlag moet alle Nederlanders verbinden, maar de omgedraaide variant splijt de samenleving.

Wat een omgedraaide vlag nog meer kan betekenen

Gedurende de Tweede Engels-Nederlandse oorlog (1665-1667) wist de Nederlandse vloot tijdens de Tocht naar Chatham (1667) de HMS Royal Charles buit te maken, het vlaggenschip van de Britse marine. Van Diest schildert het schip met Engelse scheepsvlag ondersteboven als teken van overgave.

De Filipijnen draaien de vlag om in geval van oorlog: "The flag, if flown from a flagpole, shall have its blue field on top in time of peace and the red field on top in time of war; if in a hanging position, the blue field shall be to the right (left of the observer) in time of peace, and the red field to the right (left of the observer) in time of war."

De Nederlandse vlag en de protestvlag in één straat.

De omgedraaide vlag is als protestvlag eigenlijk een eigenstandige vlag geworden, die een bepaalde groep aanspreekt en verbindt. Tegelijkertijd is het nog steeds een Nederlandse vlag. Deze tegenstrijdigheid zorgt voor onduidelijkheid en conflict. Sommigen voelen zich verbonden in hun zorgen en hun protest tegen de regering en anderen vinden dat een symbool van nationale eenheid wordt besmeurd en misbruikt. Na het stikstofprotest zal het blauw-wit-rood dan ook niet verdwijnen uit het straatbeeld. De omgedraaide vlag heeft zich als protestvlag genesteld in het collectieve bewustzijn. Na de boeren hebben andere groepen de protestvlag ontdekt. Bij protesten tegen de komst van een asielzoek-

Noten

1. Davied van Berlo: "Een mediastorm over (omgedraaide) vlaggen", 17 juli 2022: <http://vlaggenkunde.nl/een-mediastorm-over-omgedraaide-vlaggen/>
2. Koninklijk Besluit 93, 19 februari 1937. Letterlijk staat er: "De kleuren van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden zijn rood, wit en blauw."
3. *Wanneer kan ik de Nederlandse vlag uithangen?*: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/grondwet-en-statuut/vraag-en-antwoord/wanneer-kan-ik-de-vlag-uithangen-en-wat-is-de-vlaginstructie>
4. RTV NOF: "Noodsignaal van de boeren vlag ondersteboven", 1 oktober 2019: <https://www.rtvnof.nl/noodsignaal-van-de-boeren-vlag-ondersteboven/465450/>
5. Pieter Musterd: "Gele Hesjes Demonstratie (1)", 15 december 2018: <https://www.flickr.com/photos/90794078@N00/46276275322/>
6. NieuwsNL: "Demonstratie tegen coronawet in Den Haag", 24 oktober 2020: <https://nieuws.nl/algemeen/20201024/demonstratie-tegen-coronawet-in-den-haag/>
7. Het Parool: "Waarom de omgekeerde vlag oprukt", 6 juli 2020; gewijzigd op 13 juli 2022
8. Uitkijpost, "Omgekeerde vlag als protest", 13 juli 2022: <https://www.uitkijpost.nl/nieuws/algemeen/44533/omgekeerde-vlaggen-als-protest>
9. Scheepvaartmuseum Amsterdam: "Storm op zee!": <https://www.hetscheepvaartmuseum.nl/collectie/artikelen/437/storm-op-zee>
10. F. Bauduin, "Vlaggen en hun gebruik ter zee", *Jaarboekje van de KNZ & RV 1922*, p. 196
11. J.F. van Dulm M.W.O, commandeur b.d., "Het seinwezen bij de Nederlandse Zeemacht" (voorz. uitg.)
12. Bauduin (1922), p.178: "De vlag in sjouw: Dit is internationaal van oudsher een teken van schip in nood. Het is de natievlag met een knoop er in."
13. Timothy Wilson: *Flags at Sea*. National Maritime Museum Greenwich: 1986.
14. Jim Ferrigan: "Flying the national flag upside-down", 8 november 2021: https://nava.org/content.aspx?page_id=22&club_id=622278&module_id=482702#11/8/21
15. John Perry Newell: "Abandonment of the whalers in the Arctic Ocean Sept. 1871, Pl. I.", 1872: <https://artgallery.yale.edu/collections/objects/45223>
16. American Legion: "United States Flag Code": <https://www.legion.org/flag/code>
17. 77th United States Congress, 22 juni 1942, p. 379: <https://govtrack.us.s3.amazonaws.com/legislink/pdf/stat/56/STATUTE-56-Pg377a.pdf>
18. "Flag Is Flown Upside Down to Protest Vietnam War", mei 1970: https://collections.carli.illinois.edu/digital/collection/npu_hpc/id/7832/
19. Jon Lurie: "Upside-down American flag flying at Wounded Knee", 1998: <https://www.mnopedia.org/multimedia/upside-down-american-flag-flying-wounded-knee>
20. Wikipedia: "Protesters in Miami with upside down U.S. flags", 12 juni 2020: [https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_desecration#/media/File:George_Floyd_Protests_Miami_June_12_\(5000817432\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_desecration#/media/File:George_Floyd_Protests_Miami_June_12_(5000817432).jpg)

FOTO REMCO TE KLOESE

André Kuipers in het internationaal ruimtestation met de Nederlandse vlag, toen voor iedereen nog duidelijk was wat de bovenkant was.

kerscentrum in Albergen werden de omgedraaide vlaggen gratis uitgedeeld.³³ De symbolische kracht van de vlag is alleen maar groter geworden.

Ondertussen is door het omdraaien de betekenis van de Nederlandse vlag definitief veranderd. Het uithangen van het rood-wit-blauw heeft een politieke lading gekregen, zeker in gebieden waar het blauw-wit-rood al hangt.³⁴ Daardoor heeft de nationale vlag aan betekenis verloren als neutraal en verbindend symbool. De komende tijd zullen we zien hoe de vlag opnieuw betekenis krijgt... naast de omgedraaide variant. □

*) Dit artikel is tot stand gekomen met hulp van Thijs van Leeuwen, Ted Kaye en vele anderen.

21. Amanda Shendruk en Anne Quito: "Decoding the flags and banners seen at the Capitol Hill insurrection", 7 januari 2021: <https://qz.com/1953366/decoding-the-pro-trump-insurrectionist-flags-and-banners/>
22. Muriel Draaisma: "Anti-lockdown protesters irk premier by turning Canadian flag upside down", CBC News, 3 mei 2020: <https://www.cbc.ca/news/canada/toronto/upside-down-canadian-flag-anti-lockdown-protest-toronto-ontario-premier-1.5553743>
23. Cam Wilson: "A nation in distress? Why the red ensign flag is being co-opted by protesters", 14 februari 2022: <https://www.crikey.com.au/2022/02/14/red-ensign-flag-co-opted-by-anti-vaxer-protesters/>
24. Wikipedia: "Prinsenvlag", bekeken op 13 augustus 2022: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Prinsenvlag>
25. Davied van Berlo: "Een vlag op je Twitter-profiel. Waar staat het voor?", 5 augustus 2018: <http://vlaggenkunde.nl/een-vlag-op-je-twitter-profiel-waar-staat-het-voor/>
26. Wouter Louwerens: "Wat is er mis met de Nederlandse vlag?", 10 januari 2018: <https://www.duimspijker.com/ opinie/er-is-iets-aan-de-hand-met-de-nederlandse-vlag/>
27. Michael L. Betsch: "Upside-Down Flag Angers Veterans", 7 juli 2008: <https://web.archive.org/web/20140324224554/http://cnsnews.com/news/article/upside-down-flag-angers-veterans>
28. Jerry Crowe: "Just Further Fueling the Rage", 21 april 1996: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1996-04-21-ca-60908-story.html>
29. Wikipedia: "The Last Castle", bekeken op 13 augustus 2022: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Last_Castle
30. Silvan Schoonhoven: "Omgedraaide driekleur is doorn in het oog van oorlogsveraneren", *De Telegraaf*, 12 juli 2022: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/31229797/omgedraaide-driekleur-is-door-in-het-oog-van-oorlogsveraneren>
31. NOS Nieuws: "Vlag ondersteboven als steun voor boeren: 'Beter dan snelwegen bezetten'", 12 juli 2022: <https://nos.nl/artikel/2436442-vlag-ondersteboven-als-steun-voor-boeren-beter-dan-snelwegen-bezetten>
32. Han van der Horst: "Die op z'n kop gedraaide Nederlandse vlag is een naar en agressief teken", *Joop*, 14 juli 2022: <https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/die-op-zn-kop-gedraaide-nederlandse-vlag-is-een-naar-en-agressief-teken>
33. @Kees71234: "Foto's van de demonstratie in Albergen. Omgekeerde vlaggen worden gratis uitgedeeld.", 21 augustus 2022: <https://twitter.com/Kees71234/status/1561375690972446723>
34. Hans Nijenhuis: "Kracht van de vlag: waarom het rood-wit-blauw bij (bijna) iedereen iets losmaakt", *Algemeen Dagblad*, 20 augustus 2022, 6-7.
35. V.A.J. Klooster en D.H.A. Kolff: "Driftig van spraak, levendig van gang. Herinneringen van marineofficier Dirk Hendrik Kolff (1761-1835)", 29

Koning reikt vaandelopschriften uit aan de krijgsmacht

Op de Nederlandse Veteranendag op 25 juni j.l. reikte koning Willem-Alexander vaandelopschriften uit aan achttien eenheden van de Nederlandse krijgsmacht voor hun optreden in Afghanistan. Het ging om de vaandels van het Korps Mariniers, de Koninklijk Luchtmacht en zestien regimenten van de Koninklijke Landmacht. Het toekennen van de vaandelopschriften geldt als een van de hoogste onderscheidingen, die een militaire eenheid kan ontvangen.

Door THIJS VAN LEEUWEN

De uitreiking van de vaandelopschriften gebeurde tijdens een aparte ceremonie, die in verband met de renovatie van het Binnenhof in Den Haag plaatsvond op pontons in de naastgelegen Hofvijver. De uitreiking vond plaats door linten voorzien van een strik – cravattes genoemd – met daarop de opschriften aan de diverse vaandels te hechten. Dit gebeurde omdat, als het doek van een vaandel niet is versleten, dit gebruik is. Pas als een eenheid een nieuw vaandel krijgt, wordt het opschrift op het vaandel zelf geborduurd.

Onder de regimenten van de Landmacht, die alle met een detachement in hun kleurrijke ceremoniële tenue vertegenwoordigd waren, bevonden zich bekende infanterieregimenten, zoals de Grenadiers en Jagers, de Fuseliers Prinses Irene, Van Heutsz en de Limburgse Jagers en het cavalerieregiment Huzaren van Boreel. Daarnaast waren ook ondersteunende eenheden zoals het Regiment Genie Troepen, het Regiment Verbindingstroepen, het Regiment Geneeskundige Troepen, het Regiment Bevoorradingstroepen en het

Regiment Technische Troepen met hun vaandels aanwezig om een vaandelopschrift te ontvangen. Dit omdat deze gevechtsondersteunende en logistieke eenheden gedurende de gehele periode van 2002 tot 2014 in Afghanistan aanwezig waren en anders dan de pure gevechtseenheden meer kwetsbaar waren en zich daarvan voortdurend bewust waren.

Vaandelhistorie

Bij een vaandel gaat het om het hoogste symbool van een militaire eenheid, dat altijd door de koning, of koningin wordt uitgereikt. Op het vaandel staat aan de ene zijde het monogram van de vorst en aan de andere kant het koninklijk/rijkswapen. Eenheden, die vroeger te paard streden, hebben een kleiner vaandel, dat standaard wordt genoemd.

Het Staatse leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden kende het verschijnsel vaandelopschriften niet. De vaandels waren in die tijd meestal voorzien van het wapen van de stadhouders uit het Huis Oranje-Nassau als het hun eigen garderegimenten betrof, van het gewest dat de troepen had geworven, of van de kolonel die eigenaar was van het regiment. Deze laatste categorie was meestal van adel, zodat er veel adellijke familiewapens op de vaandels waren geborduurd.

Na de Franse Tijd in Nederland (1795-1813) veranderde dit alles. Vaandels en standaarden voor de infanterie- en cavalerieregimenten werden ontworpen door kunstschilder Jan Willem Pieneman, bekend van het beroemde schilderij van de Slag bij Waterloo in het Rijksmuseum. In 1820 schonk koning Willem I deze vaandels, die er vandaag de dag ook nog zo uitzien, aan de verschillende legereenheden. Toen tegen het einde van negentiende eeuw deze vaandeldoeken waren versleten en moesten worden vervangen, deed zich de vraag voor of de roemrijke wapenfeiten in de strijd tegen Napoleon (1815) en tijdens de Belgische Opstand (1830) op de vaandels vermeld dienden te worden. De

Het vaandel en de vaandelwacht van het Korps Mariniers. Op de achtergrond de Garde Grenadiers en Jagers.

Koning Willem-Alexander gekleed in het uniform van de Koninklijke Luchtmacht hecht een vaandelopschrift aan het vaandel.

FOTO'S MINISTERIE VAN DEFENSIE

De cravattes met vaandelopschriften voor de uitreiking.

vraag werd bevestigend beantwoord en in 1896 werd een eerste golf aan vaandelopschriften toegekend aan infanterie- en cavalerieregimenten, die in de strijd bij Quatre-Bras en Waterloo zich 'roemrijk en moedig' hadden gedragen. Een tweede golf vaandelopschriften had betrekking op de Tiendaagse Veldtocht en de verdediging van de Citadel van Antwerpen. Een derde golf van de toekenning van vaandelopschriften betrof de krijgsverrichtingen bij de Duitse inval in mei 1940 en de Bevrijding van Nederland in de jaren 1944 en 1945. Daarna volgde een vierde golf naar aanleiding van de

strijd in Nederlands-Indië in de periode 1946 – 1949.

Deze keer ging het dus om de vijfde golf aan opschriften, die eenheden van marine en landmacht en de Koninklijke Luchtmacht als geheel ontvingen. Al deze vaandelopschriften hebben betrekking op de strijd in Afghanistan.

Afghanistan

Nederlandse militairen waren van 2002 tot 2014 uitgebreid in Afghanistan aanwezig om dat land op te bouwen, stabiel en veiliger te maken. Ze namen deel aan operatie *Enduring*

De Koning reikt het vaandelopschrift 'Uruzgan 2006-2010' uit aan het Regiment Geneeskundige Troepen.

De Rijdende Artillerie beter bekend als de Gele Rijders op de paradeplaats op de Hofvijver met op de achtergrond de regeringsgebouwen.

Freedom tegen de Taliban en Al Qaida en onder de vlag van de NAVO werden duizenden militairen uitgezonden voor de Internationale vredesmacht ISAF. Zij opereerden vanuit de provincie Uruzgan, de vliegbasis in Kandahar en de provincie Kunduz.

In de voorbereiding van de toekenning van de vaandelopschriften waren door de Commandant Strijdkrachten de historische criteria voor toekenning aangepast aan de aard en omstandigheden van het optreden in Afghanistan. Daarbij werd gekozen voor een uitgebreide benadering van de aanwezigheid van Nederlandse militairen, waarbij aan de hand van gewapende strijd, onderscheidend optreden, moed en beleid en omvang van de eenheid ook gekeken werd naar operationele verbanden. Dit omdat heden ten dage bij regimenten ook militairen dienstdoen die elders in de organisatie een functie vervullen. Het gaat dan om verbanden samengesteld uit manoeuvre, gevecht-ondersteunende en logistieke elementen van de regimenten. De beoordeling hiervan vond plaats door de Traditiecommissie Krijgsmacht.

De inzet van de krijgsmacht in Afghanistan vormt nog steeds bij vele veteranen en militairen met veel herinneringen een belangrijke periode uit hun leven. Met een vaandelopschrift kunnen zij daar met gepaste trots op terugzien. □

Met dank aan Jost van Duurling

Bronnen

De vijfde golf van toekenning van vaandelopschriften, Brigadegeneraal J. van Duurling, voorzitter Traditiecommissie Krijgsmacht in de *Militaire Spectator* jaargang 191 nummer 6 juni 2022.

W.L. Plink e.v.a. 's Konings Vaandel, De vandelopschriften en standaarden van de krijgsmacht van het Koninkrijk der Nederlanden.

Vaandelopschriften missie Afghanistan, *Volkskrant* 13 augustus 2022.

Nieuwe generatie zoekt eigen weg in Indisch trauma, *Volkskrant* 13 augustus 2022.

Ophef over vaandel Van Heutsz

In de aanloop naar de jaarlijkse nationale Indiëherdenking is ophef ontstaan over het vaandel van het Regiment Van Heutsz, dat de tradities voortzet van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger

toenmalige Nederlands-Indië om het leven zijn gekomen, is traditiegetrouw het vaandel met vaandelwacht van het Regiment van Heutsz aanwezig. Zij vertegenwoordigen op dat moment alle militairen die

Vaandelwacht van het regiment Van Heutsz voor het Militair Tehuis Bronbeek.

(KNIL). Dit vaandel draagt de opschriften: *Krijgsverrichtingen Koninklijk Nederlands-Indisch Leger 1832-1950; Korea 1950-1954; Noord-Kandahar 2006; Uruzgan 2006-2009. Maar aan het vaandel hangt ook de Atjehmedaille, die werd gegericht op alle burgers en militairen, die tijdens de Japanse bezetting van het*

tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië zijn gesneuveld. De Atjeh Oorlog was één van de bloedigste periodes uit de Nederlandse koloniale geschiedenis. In de steeds weer oplaaierende strijd lieten naar schatting 100.000 inwoners het leven.

Protesten tegen de aanwezigheid van het Regiment Van Heutsz met vaandel bij de Indië herdenking kwamen hierop in De Volkskrant van theatermaker Bo Karenskeen, die Het Indisch Interieur over

verdringing en ontworteling speelt en hoogleraar koloniale en postkoloniale cultuurgeschiedenis aan de universiteiten van Amsterdam en Utrecht, Remco Raben. In hun ogen hoort dit 'koloniale' vaandel niet op de herdenking thuis.

In een reactie hierop in dezelfde krant legt de commandant van het militair tehuis Bronbeek, tevens het kenniscentrum voor het militair koloniaal verleden, kolonel Karel van Dreumel uit waar het wat hem betreft over gaat:

"Terecht wordt kritischer gekeken naar de verrichtingen en aanpak van Van Heutsz tijdens de Atjehoorlog. Er zijn onder dit vaandel heldendaden verricht, maar ook dingen die nooit hadden moeten gebeuren. We moeten echter niks verbergen en de geschiedenis recht in de ogen kijken en daarvan leren. Als een jonge nabestaande wil herdenken zonder vaandelwacht dan verstoopt hij ook zijn eigen opa. En als de vaandelwacht onder de eerste klanken van het Wilhelmus binnenkomt, draagt die ook de zielen van alle gesneuvelde regimentsleden binnen. Die blijven altijd bij ons. Een naamloos vaandel bestaat daarom niet."

Ruimte voor vlaggen van
maatschappelijke instellingen

Papendrecht stelt eigen vlaggenprotocol vast

Het college van burgemeester en wethouders van Papendrecht heeft op 21 juni het gemeentelijke vlaggenprotocol vastgesteld. Papendrecht is daarmee de achtste gemeente die haar eigen vlaggenprotocol c.q. vlaginstructie heeft.

Door EDGAR ZAAGSMA

Vrijwel alle Nederlandse gemeenten volgen de vlaginstructie van de rijksoverheid. Daarin is echter alleen sprake van het hijsen van de Nederlandse vlag en het gebruik van de oranje wimpel. De gemeente Papendrecht in Zuid-Holland behoorde tot die groep.

Maar er zijn inmiddels veel meer vlaggen die worden gebruikt, zoals de provincie- en gemeentevlag. En er zijn inmiddels ook een aantal data in Nederland, waarop een zogenoemde specifieke (doelgroep) vlag gehesen kan worden. Het zijn dagen die qua betekenis waardevol zijn en waaraan de gemeente Papendrecht zich wil verbinden door op z'n minst op die dagen een specifieke vlag te hijsen.

Daarnaast kwam de gemeenteraadsfractie van de SGP met schriftelijke vragen aan het college over het gebruik van de officiële gemeentevlag door de gemeente, alsmede het gebruik ervan door anderen in de gemeente. De gemeenteraad van Papendrecht heeft op 30 januari 1958 haar eigen gemeentevlag vastgesteld, bestaande uit drie gelijk horizontale banen, gerekend vanaf boven naar beneden in de kleuren: blauw, geel en blauw.

Data

Het college besloot een eigen vlaggenprotocol op te stellen. Naast data wanneer de Nederlandse vlag gehesen dient te worden, wordt in het vlaggenprotocol ook aangegeven wanneer de officiële uit 1958 daterende Papendrechtse vlag wordt gehesen. Het vlaggenprotocol regelt ook welke (specifieke) vlag op welke dag gehesen moet worden. Daarnaast wordt ook geregeld welke vlaggen bij het gemeentehuis, begraafplaats en gemeentewerf worden gehesen.

In het vlaggenprotocol wordt ook ruimte geboden aan de vlaggen van maatschappelijke instellingen die collecteren voor een goed doel. Met deze toevoeging komt Papendrecht

De vlaggen uit voor het gemeentehuis van Papendrecht, volgens het gemeentelijke vlaggenprotocol. Van links naar rechts: de logovlag van Papendrecht, de Nederlandse driekleur en de vlag van de Europese Unie.

Bij het oorlogsmonument op de Algemene begraafplaats van Papendrecht wordt links de officiële Papendrechtse vlag uit 1958 gehesen, en rechts de Nederlandse vlag.

tegenoet aan de wens van deze organisaties. Lokale verenigingen en stichtingen kunnen ook een verzoek indienen.

Het vlaggenprotocol van de gemeente Papendrecht kan worden gedownload op: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2022-326483.html> □

Buiten hebben vlaggen borging nodig

Kunnen vlaggen zónder masten?
Natuurlijk kunnen ze dat, *Vlag!* staat vol met afbeeldingen van vlaggen zonder masten. Maar wat is de functie van de mast meer dan dat de vlag erin kan worden gehesen?

Door THEUN OKKERSE

Laat ik het anders formuleren; kunnen echte vlaggen zonder masten? Deze echte vlaggen moeten in de omgeving waar ze te zien zijn, opboksen tegen veel visueel geweld. De context is buiten anders dan de context in een blad. Buiten is er geen overzichtelijke bladspiegel, maar ruimtelijkheid, bouwvolumes, spiegelende ramen, straatmeubilair, wolkenluchten, verkeersdrukke, boomzomen en wat al niet meer.

Dat hier in dit voorbeeld het politiebureau van Dordrecht als voorbeeld dient, heeft met mij te maken. Ik woon in die stad. Elders kunnen soortgelijke situaties worden gevonden. En die zijn nooit ver weg.

Bekijk hierboven de foto van het Dordtse politiebureau. Wat is daar te zien? Een naar voren hellende gevel met verticale raampartijen. Voor het bordes zijn drie vlaggen te zien (van links naar rechts: de politievlag, de nationale Nederlandse vlag en de vlag van de Europese Unie), maar ook lantaarnpalen en een meterkastje in een rotonde-plantsoen. De vlaggenmasten hebben een kleur waarvan de tint bij het gebouw aansluit. Dat is vrijwel zeker met het ontwerp van het gebouw meegenomen.

Zweven

Doordat de masten visueel wegvallen in de achtergrond – net als de lantaarnpalen – lijken de vlaggen voor de pui te zweven. Je zou die

Onbewerkt beeld

masten en palen, als dat fysiek mogelijk was, ook gewoon kunnen weghalen, zoals dat op de middelste – gefotoshopte – foto is te zien.

Dat is niet zo, als de masten wit zijn gemaakt (foto rechts). Het effect is verbluffend – dan staan de masten geheel autonoom vóór het gebouw. De vlaggen zoeken geen houvast in het grid (het rooster) van de ramen, maar worden door middel van de masten naar een eigen standplaats geleid. Het politiebureau is zo verlost van oneigenlijke ornamenten en toont helderder. Het gebouw werkt als een coulisse en is daardoor autonoom.

Het lijkt erop dat de keuze voor antracietkleurige masten op esthetische gronden is genomen. Dat was een misrekening. In plaats van de architectuur te versterken wordt die juist verzwakt.

Op het gebouw

Stel dat de masten óp het gebouw waren geplaatst – zoals op de gefotoshopte foto's rechts te zien is – had de kleurkeuze dan dezelfde uitwerking gehad? De donkere masten steken als naalden uit het gebouw omhoog en zijn daarvan een verlengstuk. De witte masten onttrekken zich daaraan en geven die vlaggen een

Bewerkt beeld: masten verwijderd.

zekere mate van lichtheid.

Deze accentverschuiving maakt dat de masten met de vlaggen een zelfstandig trio voor het gebouw vormen en dat bovendien hetzelfde gebouw beter tot zijn recht komt! Ook hier lijken de witte masten de beste optie.

Het wit leidt de blik van de vlag naar de grond of naar het gebouw. Maar ook omgekeerd is dat het geval – de blik leidt van grond naar vlag. Ze vormen een 'eenheid'.

Straatmeubilair, zoals lantaarnpalen, zijn over het algemeen zo beschilderd dat het

Onbewerkt beeld.

'Het wit leidt de blik van de vlag naar de grond of naar het gebouw.'

Bewerkt beeld: masten wit gemaakt.

Fotomontage: zwarte en witte vlaggenmasten op het gebouw.

FOTOS EN FOTOBEWERKING THEUN OKKERSE

opgaat in de omgeving. Dat voorkomt visuele herrie. Maar als vlaggenmasten net zo'n behandeling ondergaan; niet mogen opvallen zoals in het Dordtse voorbeeld, wordt de vlag tekortgedaan. Een vlag is gebaat als zij opvalt en zich autonoom kan manifesteren, los van haar directe omgeving.

Vlaggenparade

Een ander voorbeeld waar zwarte masten een probleem zijn, is de Internationale Vlaggenparade in Den Haag. Daar zijn zo'n

tweehonderd nationale vlaggen aan zwarte masten wapperen. Het effect van die donkere masten is dat de vlaggen geen binding hebben met de grond en als een gekleurde wolk boven de grasberm lijken te zweven.

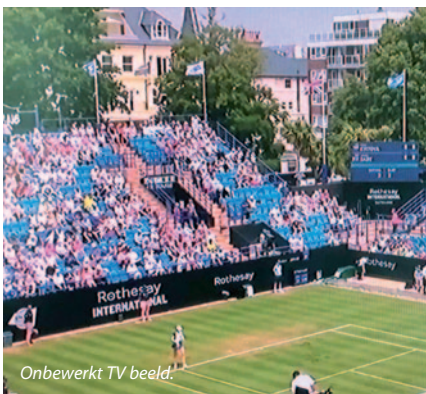
Ter controle heb ik een foto van de televisie van een tennisbaan van Wimbledon genomen. De masten bovenop de tribune zijn wit. Hoe ziet dat eruit als die masten zwart zouden zijn? Ook hier lijkt hetzelfde effect op te treden, als ze wit zijn manifesteren ze zich eigenstandig, en dus optimaal.

Een vlag lijkt alleen goed te functioneren als deze een zekere autonomie is gegund is. Een (zichtbare) mast borgt een vlag in de grond, op een gebouw of aan een gevel. Met andere woorden niet het gebouw is belangrijk voor de vlag (het symbool overstijgt dat), maar het is andersom, de vlag is belangrijk voor het gebouw. Daarom moet zij zich soeverein kunnen manifesteren.

Mijn conclusie is dat een witte (lichtgekleurde) mast als onderdeel van de vlag kan worden beschouwd. □

Bewerkt beeld: masten wit gemaakt.

Onbewerkt TV beeld.

Bewerkt TV beeld: masten zwart gemaakt.

Compagnie Française de Navigation Rhénane

Toen Amerika na de oorlog met het Marshallplan kwam om Europa weer op te bouwen, koos de Franse president Charles de Gaulle ervoor een deel van de hulp voor zijn land uitgekeerd te zien in transportmiddelen, voornamelijk binnenvaartschepen. Hij wilde daarmee de aanvoer van grondstoffen via de binnenvaart naar Frankrijk veiligstellen.

De schepen werden in de Verenigde Staten gebouwd. Dat wil zeggen, ze werden als bouw pakketten naar Dordrecht verscheept, waar ze op scheepswerf De Biesbosch werden geassembleerd. Het eerste schip, de *Avize*, werd op 19 februari 1948 te water gelaten.

De 25 in Dordrecht geassembleerde schepen werden aan de *Office National de la Navigation* (ONN) in Parijs geleverd. Die Franse staatsrederij hield aanvankelijk zelf zeven schepen. De andere zogenaamde 'standaard' motorvrachtschepen van ongeveer 720 ton werden door de ONN verdeeld over vier semi-staatsrederijen in Straatsburg. Eén daarvan was de *Compagnie Française de Navigation Rhénane* (CFNR). Deze rederij kreeg later ook andere schepen, zoals enkele duwboten.

In het **Binnenvaartmuseum** in Dordrecht worden vijf CFNR-vlaggen bewaard. Die zijn blauw met een wit gerande rode balk die van linksonder naar rechtsboven loopt. In de broektop staat een wit heraldische schild met een rode schuinbalk. Qua ontwerp heeft de CFNR-vlag veel weg van de huidige vlag van de Democratische Republiek Congo, maar dat is louter toeval.

Het blauw, rood en wit uit de rederijvlag verwijzen naar de Franse tricolore. Het wapenschild in de broektop is dat van Straatsburg, van oudsher de vestiging van het hoofdkantoor van de CFNR. De diagonale rode lijn is overgenomen uit het wapen van de stad, die aan de Rijn ligt. Het verhaal gaat ook dat de diagonale lijn staat voor de tweedeling in het verleden van Straatsburg.

De hier afgebeelde CNFR-vlag in de collectie van het Binnenvaartmuseum is gemaakt van polyglans. Ze meet 100 x 135 cm en wordt bewaard in Lade 12. Het museum heeft ook de duwboot *René Siegfried*, die onder de rederijvlag van de CFNR heeft gevaren.

Gerrit Kik

Beheerder vlaggenarchief Binnenvaartmuseum

AFBEELDING: BINNENVAART MUSEUM DORDRECHT

Na 425 jaar een eredoek voor de douaniers

De Nederlandse Douane heeft in juni een eigen banier, een erebanier uitgereikt gekregen. Daarmee werd het 425-jarige bestaan van deze rijksdienst luister bijgezet. De Douane is de oudste civiele rijksdienst van het land, die toezicht houdt op wat er aan de rand van het land gebeurt.

Door GERARD KUIPERS

De douane is een overheidsdienst belast met de inning van rechten bij invoer, zoals invoerrechten, BTW en accijnzen. Maar de douane ziet ook toe op de controle van andere wetgeving, zoals de Wapen- en de Opiumwet. Ook bij uitvoer heeft deze rijksdienst taken zoals de controle op afvalstoffen en op geld.

Met een resolutie van de Staten-Generaal op 14 juni 1597 werd de basis gelegd voor een landelijke dienst voor de heffing van de convooi- en licentenrechten (*Convoyen en de Licenten tot dienst van de Generaliteyt ende contentement van de Vereenichde Provinciën*). Dat besluit moet worden beschouwd als de invoering van de voorloper van de huidige douanediensdienst. Daarmee is de douane de oudste civiele rijksdienst van Nederland.

Er was geen vlag van en voor douaniers (werknemers) zelf. De douane had wel vlaggen, maar dat waren dienstvlaggen. De douaniers wilden graag een symbool hebben van aanzien, trots en onderlinge verbondenheid. Deze moest waarden aangeven als loyaliteit, volharding, trouw, integriteit en verbondenheid met het koningshuis.

Initiatief

Het initiatief voor een eredoek voor de douane werd genomen door Maarten Beneker, hoofd van de Douane Muziekorganisatie. Hij deed ook het nodige historisch onderzoek en vormde een speciale commissie. Daarin zaten ook voorzitter luitenant-kolonel Corstiaan de Haan van de Commissie Standaardisering Vaandels & Standaarden voor de krijgsmacht en Casper van Bruggen (research en ontwerp). Dit drietal kwam tot een eredoek voor de Douane.

Een eredoek mocht niet de naam vaandel of standaard heb-

ben want die zijn voorbehouden aan de krijgsmacht. De Nationale Politie is de enige uitzondering hierop. Er werd besloten dat de naam van het eredoek voor de douane een banier moest zijn. Een banier is meestal een vlag waarop een wapen is afgebeeld.

De banier werd bij Koninklijk besluit van 2 december 2021 vastgesteld en werd gepubliceerd in de *Staatscourant* van 15 juni 2022.

Voorzijde banier

De banier is een doek van 40 duimen in het vierkant (101,6 x 101,6 cm) van witte moirézijde, omzoomd met gouden franje van 35 mm. Gekozen werd voor de kleur wit. Wit is de kleur die voor veel vaandels uit de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vanaf 1586 werd gebruikt. Tevens is wit ook de kleur van het doek van de huidige Rijksstandaard. De gekanteelde broeking met zeven kantelen verwijst naar de Zeven Provinciën.

Op de voorzijde van de banier (*afbeelding 1*) ligt de nadruk op de vroegste periode van de Douane, zichtbaar gemaakt door het jaartal 1597. De hoeken van de kwartieren zijn versierd met oranjetakken en oranjeappels. De wijze waarop de oranjetakken en oranjeappels zijn weergegeven, is gelijk aan de wijze waarop dat in de zestiende- en zeventiende eeuw gebeurde. Het wijkt daarmee af van de manier waarop dit sinds de negentiende eeuw gebruikelijk is. Dit laatste is de stijl die gebruikt wordt op vaandels en standaarden van de krijgsmacht. Hiermee onderscheidt de douanebanier zich en legt daarmee ook de verbinding naar haar vroegste geschiedenis.

In het midden van het doek bevindt zich een gouden vlak met als centraal element de Generaliteitsleeuw, ook bekend als Statenleeuw, die verwijst naar de positie van de voorloper van de Douane binnen de Republiek. De Generaliteitsleeuw was het wapen van de Unie van Utrecht en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Gekozen is daarbij voor de versie van de Statenleeuw die tot 1663 in gebruik was. Het is een gekroonde leeuw in keel (rood), getongd en genageld van azuur (blauw). Deze heeft in de rechter opgeheven voorclauw een zwaard van zilver met gevest van goud en in de linker voorclauw een bundel van zeven pijlen van zilver naar boven gericht, met punten van goud.

Het gouden vlak wordt begrensd met een goudgerande blauwe riem met daarop in goud CONVOYEN LICENTEN. Achter het cirkelvormige vlak met daar om de riem zijn twee gekruiste en geklaarde ankers. Deze verwijzen

1. Erebanier voor de Douane

2. Keerzijde van de erebanier voor de Douane

3: Staatssecretaris Aukje de Vries voor Toeslagen en Douane overhandigt de douanebanier aan directeur-generaal Nanette van Schelven van de Douane.

FOTO'S DOUANE

naar de toenmalige Admiraliteiten, die waren belast met de uitvoering van de 'douanetaken'.

Het geheel wordt gedekt door een kroon die in haar vorm verwijst naar de periode van republiek en de stadhouders. De kroon die veertien parels bevat, waarvan drie verhoogd, verwijst naar de soevereiniteit van de Staten-Generaal.

Achterzijde banier

Op de achterzijde van de banier (afbeelding 2) is in het midden het huidige rijkswapen van het Koninkrijk der Nederlanden afgebeeld. De hoeken van de kwartieren zijn versierd met oranjetakken en oranjeappelen.

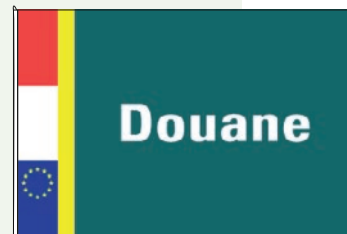
Op 14 juni 2022 (op de dag van het 425-jarige bestaan) is het banier in de TheaterHangaar in Katwijk in het bijzijn van koning Willem Alexander overhandigd.

De overhandiging van de banier gebeurde door staatssecretaris Aukje de Vries voor Toeslagen en Douane aan directeur-generaal Nanette van Schelven van de Douane (afbeelding 3). De officiële viering werd muzikaal omlijst door de Douane Muziekorganisatie. Daarna zijn er toespraken van staatssecretaris De Vries en directeur-generaal Van Schelven. Tijdens deze toespraken stond de banier naast het spreekgestoelte. □

Douanevlag

De douane-erebanier is dus iets anders dan de douanevlag. Deze is altijd gebaseerd geweest op de Nederlandse rood-wit-blauwe vlag. De huidige in gebruik zijnde douanevlag, moet worden gezien als een soort bedrijfsvlag. Deze werd in maart 1991 voor het eerst gehezen bij het belastingkantoor in Maastricht.

De douanevlag werd ontworpen door Edo van Dijk. De vlag heeft aan de stokzijde de kleuren van de Nederlandse Vlag. In de blauwe baan staan de sterren van de vlag van de Europese Unie. Het uitwaaierende deel is groen met daarin het woord Douane. Groen was de toenmalige kleur van de douane-uniformen (thans blauw). De Nederlandse vlag en het groene veld worden gescheiden door een gele baan. Deze lijn is her symbool van de Belastingdienst.

Sinds 1991 de 'bedrijfsvlag' van de Nederlandse Douane.

De vlag van de gemeente Hoeksche Waard

Door grootschalige fusies in het zuiden van Zuid-Holland ontstaan daar de laatste jaren gemeenten die gehele waarden of eilanden omvatten. Zo ontstond op 1 januari 2019 door het samengaan van de gemeenten Binnenmaas, Cromstrijen, Korendijk, Oud-Beijerland en Strijen de gemeente Hoeksche Waard die het gehele eiland met die naam beslaat. In het jaar van haar ontstaan werd de gemeente Hoeksche Waard een gemeentewapen verleend en stelde haar raad drie maanden later een daarvan afgeleide gemeentevlag vast.

MARCEL VAN WESTERHOVEN

Aan Binnenmaas, in 1984 het resultaat van een fusie van Heinenoord, Maasdam, Mijnsheerenland, Puttershoek en Westmaas, was in 2007 nog 's-Gravendeel toegevoegd. Bij die eerdere fusiegolf van 1984 was ook Cromstrijen gevormd uit Klaaswaal en Numansdorp en Korendijk uit Goudswaard, Nieuw-Beijerland, Piershil en Zuid-Beijerland.¹ Met uitzondering van Maasdam en Klaaswaal voerden al deze gemeenten vlaggen. Het eiland Tiengemeten, dat een eigen vlag heeft, maakt ook deel uit van de gemeente Hoeksche Waard.

Gemeentewapen

Bij Koninklijk Besluit nr. 2019001399 is op 17 september 2019 aan de gemeente Hoeksche Waard een wapen verleend met de volgende omschrijving:

Gedeeld; I in goud een golvende dwarsbalk van azuur, vergezeld van drie schuinkruisjes van keel; II schuinrechts spitsgeruit van azuur en zilver; het geheel omgeven door een versmalde schildzoom van sinopel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden door twee leeuwen van goud, getongd en genageld van keel.

Het ontwerp van het wapen is van de Hoge Raad van Adel. Het schild bestaat uit twee landschapselementen: de zoom en de golvende dwarsbalk, en uit twee elementen die teruggrij-

pen naar de geschiedenis: de schuinkruisjes en de Beierse ruiten.

De landschapselementen komen uit het wapen van de gemeente Binnenmaas van na de fusie met 's-Gravendeel. De golvende dwarsbalk binnen een schildzoom stond daarin voor de Maas binnen een bedijking. Het geheel duidde dus op de ingesloten rivierarm de Binnenmaas die de gemeente ook haar naam gaf.² In het wapen van Hoeksche Waard staat de zoom symbool voor de bedijking rondom het hele eiland en de golvende dwarsbalk voor Binnenmaas en de voormalige gemeenten die dit wapenelement ook voerden: Cromstrijen, Klaaswaal, Numansdorp en Piershil. Voor 1800 behoorde de huidige Hoeksche Waard bestuurlijk tot vier baljuwschappen binnen het graafschap Holland:

- Baljuwschap Beijerland: Oud-Beijerland, Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland;
- Baljuwschap Putten: Goudswaard en Piershil;
- Baljuwschap Strijen: Strijen, Cromstrijen, 's-Gravendeel, Westmaas, Cillaarshoek en Sint Anthonypolder;
- Baljuwschap Zuid-Holland: Heinenoord, Maasdam, Mijnsheerenland en Puttershoek.

Schuinkruisjes en ruiten

Alle oude gemeentewapens overziend, zijn vooral de Strijense schuinkruisjes en de Beierse ruiten terugkerende elementen.

Drie rode schuinkruisen op goud was het wapen van de oude heerlijkheid Strijen. Ze waren te zien in de wapens van Strijen zelf, Cromstrijen (zilver op blauw), Klaaswaal (rood op zilver), Numansdorp (blauw op zilver) en Westmaas. De Beierse ruiten staan voor het Beijerland. Lamoraal van Egmond, heer van dit gebied in de zestiende eeuw, polderde het in en noemde het naar zijn vrouw, Sabina van Beieren. Oud-Beijerland, Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland voerden deze ruiten dan ook in hun wapens, evenals de latere gemeente Korendijk.

De vijfbladige kroon op het wapen is die van Korendijk en de schildhoudende leeuwen zijn die van Korendijk en Strijen.³

Gemeentevlag

Op 17 december 2019 is per Raadsbesluit met Zaaknummer Z/19/0080362019 de gemeentevlag van Hoeksche Waard aangenomen. In het besluit luidt het:

1. Te kiezen voor vlagontwerp nr. 2
2. Het gekozen ontwerp vast te stellen als gemeentevlag van Hoeksche Waard

In het Raadsbesluit en het daaraan voorafgaande Raadsvoorstel staan verder geen omschrijving en geen afbeelding van de nieuwe gemeentevlag. De afbeelding van de vlag verscheen na de vaststelling in perspublicaties. Uit het Raadsvoorstel blijkt dat het ontwerp van de Hoge Raad van Adel komt, die de gemeente twee keuzes had voorgelegd. Het College van Burgemeester en Wethouders had een voor-

keur voor het tweede ontwerp en had dat in het voorstel aan de Raad aangegeven. De Raad nam die voorkeur over, zonder de twee ontwerpen gezien te hebben.

Een omschrijving van de vlag zou kunnen zijn: *Een gele broeking met een blauwe golvende baan vergezeld van drie rode schuinkruisjes en een vlucht die schuinrechts spitsgeruit is van blauw en wit; langs de broek een smalle groene baan.* Verhoudingen van de indeling en de elementen heb ik in deze beschrijving achterwege gelaten, omdat die niet mooi rond uitkomen. We moeten het hebben van de afbeelding.

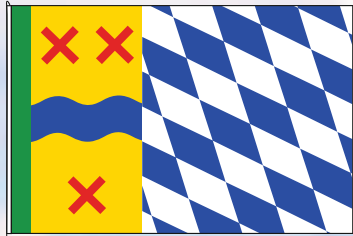
De ontwerper heeft een soort van uitsnede uit het gemeentewapen gemaakt, waarbij het deel 'Beijerland' nog meer opvalt doordat de Beierse ruiten de hele vlucht van de vlag innemen. Van de groene schildzoom is alleen een verticaal stuk in de vlag terechtgekomen. De symboliek is precies dezelfde als in het wapen: de schuinkruisjes staan voor Strijen en verwijzen ook naar Cromstrijen en Westmaas, de groene smalle baan komt van Binnenmaas, de Beierse ruiten representeren Korendijk en Oud-Beijerland en de golvende baan verwijst naar Binnenmaas, Cromstrijen en Piershil.

Oude vlaggen

In de Hoeksche Waard hadden de meeste gemeenten een officiële gemeentevlag, die thans vaak nog als dorpsvlag wordt gebruikt. De gemeente **Binnenmaas** van na de fusie met 's-Gravendeel in 2007 had geen vlag. In de vlag die Binnenmaas na de fusie van 1984 per raadsbesluit van 28 januari 1986 had aangenomen en tot 2007 gebruikte, was het schuinkruis uit de vlaggen van Mijnsheerenland en Westmaas overgenomen en stonden de lelie, de schelp en het spoorrad respectievelijk voor Puttershoek, Mijnsheerenland en Heinenoord. In de kleuren rood en geel kon Maasdam zich herkennen. In de vlag was het beeld van het gemeentewapen in feite een kwartslag gedraaid.⁴

De vlag die **Heinenoord** bij raadsbesluit van 7 april 1976 vaststelde kwam volledig overeen met het wapenbeeld. Zonder korenschoof was dit het wapen van het geslacht Collot d'Escury, heren van Heinenoord. De schoof duidde op landbouw.⁵

In de niet-officieel vastgestelde gemeentevlag van **Mijnsheerenland**, sinds 1962 in gebruik, stond het schuinkruis en – ter vereenvoudiging – één van de vijf schelpen uit het gemeentewapen. Dat was afkomstig van dat van het geslacht Praet van Moerkerken, heren

Hoeksche Waard gemeentevlag

Hoeksche Waard gemeentewapen

Cromstrijen

Korendijk

Oud-Beijerland

Strijen

Numansdorp

Goudswaard

Klaaswaal

Nieuw-Beijerland

Piershil

Zuid-Beijerland

Tiengemeten

In 2008 organiseerde Arco van de Ree van het Waterschap Hollandse Delta een vlaggenparade in Heinenoord. De vlaggen zijn van de gemeenten in de Hoeksche Waard die tot 1984 zelfstandig waren. De vlag links is die van het waterschap zelf.

van Mijnsheerenland, dat volledig Mijnsheerenland van Moerkerken heette. Deze vlag is nu nog steeds in het dorp te zien.⁶

Puttershoek voerde een bij raadsbesluit van 16 oktober 1980 vastgestelde vlag die nagenoeg overeenkwam met het beeld van het gemeentewapen, met dit verschil dat de drie lelies twee naast één in plaats van twee boven één waren geplaatst en naar de broekzijde waren verschoven. De lelies waren het wapen van het geslacht Van Lier, heren van Puttershoek, dat ze echter afgeknot voerde, zoals de lelie in de vlag van Binnenmaas.⁷

De niet-officiële vlag die in 1962 voor **Westmaas** is opgetekend, vertoonde de Hollandse leeuw en een schuinkruis over de hele vlag als vertaalslag van de Strijense kruisjes uit het wapen. Dat was ook zo gedaan om uitdrukking te geven aan de banden met buurgemeente Mijnsheerenland, die ook een rood schuinkruis op geel als basis voor haar vlag had.⁸

Van **Maasdam** is geen officiële gemeentevlag bekend. In september 2008 hield het waterschap Hollandse Delta een vlaggenparade aan de Zomerlandsedijk in Heinenoord. Daarin waren alle vlaggen van de oorspronkelijke veertien gemeenten in de Hoeksche Waard gehesen. Op een foto van die parade is voor Maasdam een vlag te zien die één-op-één overeenkomt met het gemeentewapen: drie banen rood, geel en rood. Dit was het wapen van het geslacht Van Valkenburg, heren van Maasdam. Het zal een gelegenheidsvlag zijn geweest.

's-Gravendeel had al bij raadsbesluit van 31 oktober 1938 een vlag aangenomen. De groene baan met de zeven oranjeappels stond daarin voor de oranjebomen uit het wapen. De gele en rode baan kwamen van de rode dwarsbalk op goud in het wapen.⁹

De gemeentevlag die de raad van **Cromstrijen** op 18 februari 1986 vaststelde, kwam geheel overheen met het beeld van het gemeentewapen. Het was het wapen van de

heerlijkheid Cromstrijen, waarin de Strijense kruisjes in goud op blauw stonden in plaats van zilver op blauw.¹⁰

Numansdorp had bij raadsbesluit van 19 februari 1970 een gemeentevlag vastgesteld die op speelse wijze van het wapen was afgeleid. Het verwees naar de heerlijkheid Cromstrijen, waartoe Numansdorp behoorde.¹¹

Klaaswaal voerde geen officiële gemeentevlag. Net als voor Maasdam is op dezelfde foto van de vlaggenparade van waterschap Hollandse Delta van september 2008 voor Klaaswaal een wapenvlag te zien, die kennelijk alleen bij die gelegenheid is gebruikt. Ook dit wapenbeeld liet zien dat Klaaswaal tot de heerlijkheid Cromstrijen behoorde.

Korendijk had bij raadsbesluit van 29 januari 1985 een unieke gemeentevlag aangenomen die lastig is te omschrijven. Het modern grafisch ontwerp is een vrije interpretatie van de elementen uit het nieuwe en de oude gemeentewapens, waarin vooral de Beierse ruiten voor Nieuw- en Zuid-Beijerland opvallen. In de vlucht gaan deze over in blauw water dat tegen een gele (koren)dijk staat, die op zijn beurt weer het groene land omvat.¹²

De vlag die **Goudswaard** op 28 juni 1972 bij raadsbesluit had aangenomen, vertoonde hetzelfde beeld als het gemeentewapen. De smalle witte baan maakte dat dit ontwerp zich onderscheidde van ander vlaggen op basis van paalwapens.¹³

Nieuw-Beijerland had bij raadsbesluit van 27 juni 1972 een vlag vastgesteld waarvan de indeling overeenkwam met die van de vlag van Oud-Beijerland. De Beierse ruiten waren prominent vertegenwoordigd.¹⁴

Piershil gebruikte een bij raadsbesluit van 1 juni 1972 vastgestelde vlag die geheel overeenkwam met het wapenbeeld. Dat was overgenomen van het polderwapen van Oud- en Nieuw-Piershil.¹⁵

De vlag die **Zuid-Beijerland** op 1 mei 1973 had aangenomen vertoonde ook het beeld van

het gemeentewapen, met Beierse ruiten in geel en blauw.¹⁶

Het eiland **Tiengemeten** maakte onderdeel uit van de gemeente Korendijk. Voor 1984 was het verdeeld over de gemeenten Goudswaard en Zuid-Beijerland. Tiengemeten voerde sinds 1991 een eigen vlag, waarin de tien witte en groene vlakken stonden voor tien 'gemeten', een oude oppervlaktemaat. De korenaar duidde op de landbouw, de smalle gele banen verbeeldde de omringende kaden en de blauwe banen stonden voor het Haringvliet en het Hitsertsche- of Vuile Gat die Tiengemeten omspoelen.¹⁷

In de gemeentevlag die **Oud-Beijerland** bij raadsbesluit op 24 oktober 1969 had vastgesteld, stonden twee van de vier kepers uit de rechterhelft van het gemeentewapen. De kepers kwamen uit het wapen van het geslacht Van Egmond. Lamoraal van Egmond was heer van dit gebied en noemde het na het te hebben ingepolderd naar zijn vrouw, Sabina van Beieren (zie boven). De blauwe en witte banen komen van de Beierse ruiten uit de linkerhelft van het wapen, die stonden voor het Beijerland.¹⁸

Strijen tenslotte had een bij raadsbesluit op 30 november 1976 vastgestelde vlag die nagenoeg overeenkwam met het beeld van het gemeentewapen. Net als bij Puttershoek waren de figuren twee naast één aan de broekzijde geplaatst in plaats van twee boven één. Zodoende werd een doublure voorkomen met de vlag van de Utrechtse gemeente Kamerik. De schuinkruisen zijn het wapen van de roemruchte heren van Strijen.¹⁹ □

Noten

- In de 19e eeuw waren hier ook al gemeenten opgeheven; in 1832 werden Cillaarshoek en Sint Anthony polder aan Maasdam toegevoegd en in 1855 Goidschaloord aan Heinenoord en Strijensas aan Strijen.
- Hoge Raad van Adel, *Jaarverslag 2009*, 12-13, 's-Gravenhage 2010
- Hoge Raad van Adel, *Jaarverslag 2019*, 10-11, 's-Gravenhage 2020
- Vexilla Nostra* jaargang 21, nr. 145, juli/augustus 1986, 86-87.
- Vexilla Nostra* jaargang 13, nr. 95, januari/februari 1978, 22-23.
- Kl. Sierksma, *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, 94-95.
- Vexilla Nostra* jaargang 16, nr. 114, mei/juni 1981, 61.
- Kl. Sierksma, *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, 130-131.
- Kl. Sierksma, *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, 68-69; *Vexilla Nostra* jaargang 23, nr. 156, mei/juni 1988, 52.
- Vexilla Nostra* jaargang 21, nr. 145, juli/augustus 1986, 87.
- Vexilla Nostra* jaargang 22, nr. 148, januari/februari 1987, 13.
- Vexilla Nostra* jaargang 20, nr. 137, maart/april 1985, 24-25.
- Vexilla Nostra* jaargang 18, nr. 125, maart/april 1983, 23.
- Vexilla Nostra* jaargang 13, nr. 95, januari/februari 1978, 26.
- Vexilla Nostra* jaargang 13, nr. 95, januari/februari 1978, 23.
- Vexilla Nostra* jaargang 20, nr. 140, september/oktober 1985, 83.
- Vexilla Nostra* jaargang 26, nr. 175, juli/augustus 1991, 83-84.
- Vexilla Nostra* jaargang 22, nr. 151, juli/augustus 1987, 67.
- Vexilla Nostra* jaargang 13, nr. 95, januari/februari 1978, 22/23.

Uh? Een Nederlandse vlag?

Minister Ollongren op het bordes van het Department of Defence in Washington DC. De Nederlandse vlag met een blauwe broeking.

Minister van Defensie Kajsa Ollongren bracht in juli een bezoek aan de Verenigde Staten voor het bespreken van wapenaankopen. In Washington DC werd zij op het bordes van het Pentagon met een erewacht ontvangen. Wat daarbij opviel was de Nederlandse vlag, die er eigenaardig uitzag door de blauwe broeking.

Door THEUN OKKERSE

Een vlag heeft normaal gesproken een kleine, witte broeking. Dat is een klein stukje sterke, witte stof waar het touw doorheen wordt gehaald die de vlag min of meer strak tegen de mast houdt. Die broeking valt doorgaans amper op.

De Nederlandse vlag die in juli op het bordes van het Pentagon werd gebruikt, had een blauwe broeking die héél erg zichtbaar was. Die broeking is als een soort tunnel aan de vlag genaaid om er de vlaggenstok door te schuiven.

Normaal gesproken worden de kleuren in horizontale richting om de stok doorgetrokken.

Bij de Nederlandse vlag is dat het rood, wit en blauw en bij een verticaal gestreepte vlag, zoals die van België is dat de kleur aan de broeking: zwart, voor de Franse vlag blauw en de Amerikaanse blauw en drie keer wit en rood.

De blauwe strook aan de Nederlandse vlag

zal een vergissing zijn geweest, gevolg van mogelijke onwetendheid van de opdrachtgever en de maker. Wie weet, misschien waren ze een Franse vlag aan het maken – met een blauwe broeking – en hoorden ze in een laat stadium dat de Nederlandse vlag liggende banen heeft...(!)

Vlaggenbeeld

Toch is het interessant om te bekijken in hoeverre de blauwe broeking het vlaggenbeeld beïnvloedt. Is er eigenlijk iets op tegen om één van de kleuren uit een vlag te nemen en die voor de tunnel te gebruiken? En welke van de drie kleuren zou dat dan moeten zijn?

Als we van de drie kleuren – rood, wit en blauw – uitgaan, zijn er drie mogelijkheden. Het al getoonde blauw, het rood dat het omgekeerde doet en het wit dat hier een neutrale plaats inneemt. De bijdrage van de kleurstroken

is substantieel, je kunt er niet omheen kijken.

Het wit tast het minst het beeld aan, maar misschien is dat wel omdat we dat gewend zijn te zien, vlaggen met een witte broeking.

Al met al is het een verwarrend gezicht. Dat komt doordat de gekleurde broeking een deel van de vlag is (of lijkt te zijn); een blauwe vlag met een grote rode en witte inzet.

Het doortrekken van de kleuren om de stok is het beste, de vlag blijft zo intact. Wat ook een mogelijkheid is om de vlag met lussen van een neutrale kleur, te voorzien. Eigenlijk blijft de vlag zo het allermooist. □

Blauwe,

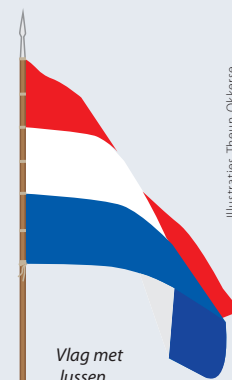
rode en

witte broeking.

Doorlopende banen.

Vlag met lussen.

Illustraties: Theun Okkerse

International Congress of Vexillology 29 in Ljubljana

FOTO JAN OSKAR ENGENE

De NVvV-delegatie aan het vlaggencongres bestond uit van links naar rechts: Hans Usbrandy, Davied van Berlo, Marcel van Westerhoven en Jos Poels. Die bezocht de plek in Ljubljana waar in 1848 voor het eerst een Sloveense vlag werd gehesen.

De FIAV-voorzittershamer (een echte timmermanshamer) werd eind jaren '60 door Coba Sierksma gemaakt.

In de Sloveense hoofdstad Ljubljana vond van 11 tot en met 15 juli 2022 het 29ste *International Congress of Vexillology* (ICV) plaats. Op het door leden van *Heraldica Slovenica* georganiseerde congres waren 68 vlaggenkundigen van over de hele wereld afgekomen. Namens Nederland waren vier leden naar ICV29 afgereisd.

Door MARCEL VAN WESTERHOVEN

Normaal gesproken vinden de internationale vlaggencongressen om de twee jaar in oneven jaren plaats. Maar door corona was *Heraldica Slovenica* gedwongen het congres een jaar uit te stellen. Voortaan zullen de ICV's in de even jaren worden gehouden; in 2024 in Peking, China, en in 2026 in Parijs, Frankrijk.

Het congres begon eigenlijk al op zondagmiddag met de registratie en aansluitende receptie in de oudste wolkenkrabber van de Balkan, de *Nebotičnik*, met een prachtig uitzicht over de oude stad en de bergachtige omgeving.

Na de officiële opening van het congres bij het stadhuis begon in een prettige zaal van hotel Slon daar waar het voornamelijk om draait tijdens een ICV: de lezingen. Gedurende de week waren er daar dertig van, met twee bijdragen door Nederlandse vlaggenkundigen: Jos Poels vertelde over de vaststelling van de Nederlandse vlag in 1796 en Davied van Berlo over de vlaggen van studentenhuzen in Leiden.

De organisatoren boden ook volop gelegenheid om te socialiseren. Dus was er op maandagavond een receptie in het Stadsmuseum met een hapje en een drankje en een toespraak door de voorzitter van de Eerste Kamer van Slovenië. Op woensdag was de excursie gepland, waarbij op drie museumlocaties historische Sloveense vlaggen waren te bewonderen.

Op dinsdagmiddag vindt traditioneel altijd de Algemene Ledenvergadering van FIAV plaats, waaraan vertegenwoor-

digers van de aangesloten verenigingen deelnemen. Het enige vermeldenswaardige hierbij is dat er drie nieuwe leden zijn toetgetreden: het Instituut voor Genealogie, Heraldiek en Vexillologie van Litouwen, de Heraldische en Vexillologische Vereniging van Transylvanië en de Vexillologische Vereniging van Singapore.

Tijdens het slotdiner van vrijdag werden de prijzen uitgereikt. De Tsjech Kryštof Huk ontving de prijs voor beste lezing, over gemeentevlaggen in Tsjechië en Slowakije. De Vexillon, voor beste vlaggenkundige publicatie, ging naar Roman Klimeš voor zijn al vele jaren verschijnende periodiek *'Flaggen, Wappen und Siegel, Änderungen und Ergänzungen'*, waarin hij nauwgezet alle officiële aannames en veranderingen over de hele wereld vastlegt en deelt met de vlaggenkundige wereld. Deze keer werden er maar liefst drie laureaten benoemd, voor het behalen van een doctoraat op basis van een proefschrift met een hoofdzakelijk vlaggenkundig thema: de Fransman Patrice de la Condamine, de Macedoniër Jovan Jonovski en de Amerikaanse Anne Platoff.

Oorkonde en versierselen bestemd voor FIAV Fellow Daan van Leeuwen.

En als klap op de vuurpijl benoemde de FIAV ons erelid Daan van Leeuwen tot Fellow, voor zijn verdiensten vanaf 1966 voor de vlaggenkunde in het algemeen en de NVvV in het bijzonder. Gefeliciteerd Daan!

FOTO REMCO VAN SCHELLEN

Rob Bertijn (rechts) neemt thuis in Vlissingen de oorkonde in ontvangst, behorend bij de Dr Willem van Ham Prijs 2021 uit handen van vice-voorzitter Theun Okkerse.

De afgelopen zomermaanden bleek maar weer eens hoe actueel vlaggen kunnen zijn. Het omdraaien van de Nederlandse vlag door boeren en andere demonstranten houdt Nederland al geruime tijd bezig. De bestuursleden van de NVvV zijn druk in de weer om alle media van uitleg te voorzien. Op www.vlaggenkunde.nl vind je een overzicht van de interviews die we hebben gedaan.

Elke actualiteit heeft immers een voorgeschiedenis. Waar komt die omgedraaide vlag vandaan? En elke gebeurtenis vraagt om duiding: Wat betekent het omdraaien van een vlag eigenlijk? En mag dat zomaar? Bij dat soort vragen komt de vlaggenkundige kennis van pas die in onze vereniging is verzameld. Vanuit die kennis kunnen wij als bestuursleden vervolgens tekst en uitleg geven.

De aandacht die er nu is voor vlaggen onderstreept dan ook het belang van goed vlaggenkundig onderzoek. Ook in dit nummer van *Vlag!* vinden we de resultaten van dat onderzoek terug, onder meer over die omgedraaide vlag. Dankzij de kennis van onze leden, onze collecties en het grote netwerk buiten de vereniging kunnen we die vlaggenkundige kennis steeds verder uitbreiden.

Als bestuur willen we dat stimuleren. Vandaar dat we begin dit jaar de *Dr Willem van Ham Prijs* hebben ingesteld om bijzondere bijdragen aan de vlaggenkunde te huldigen. De prijs is vernoemd naar ons erelid Willem van Ham, die twee jaar geleden overleed. Dankzij een jaarlijkse bijdrage uit zijn nalatenschap kunnen we als vereniging deze prijs, bestaande uit een oorkonde en een klein geldbedrag, uitreiken.

Op de afgelopen vlaggendag hebben we de winnaar bekend gemaakt. De *Dr Willem van Ham Prijs 2021* is toegekend aan Rob Bertijn voor zijn diepgravende onderzoek naar de defileervlaggen voor koningin Wilhelmina in 1938. Veel van deze vlaggen hebben zich later tot gemeentevlaggen ontwikkeld. Rob wist niet alleen veel informatie boven tafel te krijgen, maar hij vond zelfs enkele originele vlaggen terug.

Ook voor dit jaar reiken we weer een prijs uit voor een opvallende publicatie of een belangwekkend initiatief ten dienste van de vlaggenkunde. Je kunt het hele jaar kandidaten nomineren bij het bestuur (ook nu al!), dus laat ons weten wie volgens jou de prijs ver-

dient. Bij de volgende Vlaggendag, in het voorjaar van 2023, maken we dan weer een winnaar bekend!

Een ander initiatief om het vlaggenkundig onderzoek te stimuleren is de werkgroep *Museale Collecties*. Diverse musea hebben vlaggen, vlaggenboeken en vlaggenkundig interessante schilderijen in hun collectie. Vandaar dat we conservatoren, restauratoren, etc. van die musea bij elkaar willen brengen om kennis uit te wisselen. Op die manier ontstaan nieuwe inzichten en ideeën.

De NVvV heeft weliswaar wortels diep in het verleden, maar staat ook met beide benen in het heden. Om als vereniging én als vakgebied relevant te blijven, duiken we in de boeken en archieven maar zijn we ook actief in het hier en nu. Doe jij ook mee? Kijk bij de vacatures welke activiteit het beste bij jou past.

Davied van Berlo, voorzitter

Vacatures

Een vereniging is zo sterk als de inzet van haar leden. Op dit moment zijn we op zoek naar leden die actief willen worden op één van deze onderwerpen en functies:

Secretaris museaal kennisnetwerk: Heb je affiniteit met en/of interesse in de museale wereld en heb je ervaring met organisatie en verslaglegging of wil je die opdoen, dan is dit een mooie kans. Met een aantal musea zijn we een eerste bijeenkomst aan het organiseren, dus je kunt vanaf het begin af aansluiten!

Coördinator webbeheer en sociale media: De NVvV onderhoudt een website met artikelen en achtergrondinformatie en is actief op Twitter en Facebook. De basis staat, maar er is nog veel meer mogelijk. Heb jij daar ideeën bij en heb je digitale ervaring, dan is dit een mooie plek om die ideeën in de praktijk te brengen!

Trekker(s) voor 'De jonge vlaggenkundige': Vlaggenkunde is voor jong en oud. Onder onze leden hebben we dus ook jongeren en kinderen. Daar willen we graag iets speciaals voor gaan organiseren. Lijkt het je leuk om jonge vlaggenkundigen te enthousiasmeren en verder op weg te helpen in de vlaggenkunde, laat het ons weten!

voorzitter@vlaggenkunde.nl | Davied van Berlo 06 28 82 87 94

Frans generaal Pichegru spoorde Pieter Paulus aan Franse kleuren aan te nemen

14 februari 1796 – Nationale Nederlandse vlag vastgesteld

In de periode 1794 – 1814 had Nederland met Frankrijk van doen. Deze Franse Tijd heeft niet alleen een groot stempel gedrukt op de structuur van het huidige Nederland. In die tijd kreeg Nederland ook een nationale vlag. Die werd vastgesteld in 1796, op 14 februari door de Staten-Generaal.

Door JOS POELS*

De eenheidsstaat Nederland, ofwel het koninkrijk der Nederlanden, zoals we die nu kennen, bestond voor de Franse Tijd nog niet. Het gebied stond toen bekend als de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (vanaf nu 'de Republiek' genoemd) en had andere grenzen dan het land nu heeft. Het was een unie van zeven zelfstandige provincies, ontstaan in 1579 met de Unie van Utrecht (afbeelding 1). Alle provincies had-

1. Kaart van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, tot 1795. (Rijksmuseum, Amsterdam RP-P-AO-155A)

den parlementen – Staten genaamd – die eigen regels en wetten vaststelden.

De zeven provincies ontkwamen er echter niet aan om op bepaalde gebieden samen te werken. Dat was vooral waar het om de landsverdediging en buitenlandse zaken ging. Daarin moesten de zeven op één lijn zien te komen. Dat was de taak van de Staten-Generaal, waarin afgevaardigden van de zeven provinciale Staten zitting hadden. De Staten-Generaal vergaderde in Den Haag. Tot diens taak behoorde het ook om gebieden te besturen die geen provincies waren, maar wel onderdeel van de Republiek waren. Dit waren de Generaliteitslanden, voornamelijk in het zuiden van het land.¹

Aan het hoofd van de Republiek stond de stadhouder. Willem van Oranje, die in 1568 de Opstand tegen Spanje leidde, was de eerste. Zijn nakomelingen uit het Huis van Oranje-Nassau kregen, en later erfden deze titel. In 1794 was het stadhouder Willem V.

Schepen

Aan het einde van de achttiende eeuw waren vlaggen – wereldwijd – niet zo zeer in gebruik op het land, maar ze werden voornamelijk op het water gebruikt als identificatiemiddel. De schepen die thuis waren in de Republiek waren te herkennen aan het gebruik van de rood-wit-blauwe vlag (afbeelding 2), soms ook Prinsenvlag genoemd. Dit model kwam rond 1630 in gebruik. Dat verving toen de oranje-wit-blauwe vlag, die sinds het begin van de Nederlandse onafhankelijkheidsoorlog – de Tachtigjarige Oorlog – werd gebruikt in de strijd tegen Spanje (afbeelding 3). Vrijwel zeker was oranje een zinspeling op het Huis van Oranje, maar onduidelijk blijft waar het wit en

blauw vandaan kwamen. Waarom rond 1620 het oranje plaats maakte voor rood is nog altijd een onopgelost raadsel.

Er bestond ook een vlag die de Unie – ofwel Generaliteit – symboliseerde: zeg maar, waar de zeven provincies één blok moesten vormen. Deze generaliteitsvlag (afbeelding 4) bestond uit een rood veld, met daarop een gele leeuw met in de ene poot een groen zwaard en in de andere poot zeven pijlen, elk een der zeven provincies voorstellende.²

Orangisten en Patriotten

Rond 1781 begon het te gisten in de Republiek. Aan de ene kant stonden de Orangisten, de aanhangers van stadhouder Willem V. Aan de andere kant de Patriotten, die af wilden van de stadhouder en democratie voorstonden. De teloorgang van de eens zo machtige Republiek was volgens de Patriotten de schuld van de stadhouder, die ze bovendien besluitenloosheid verweten.

De vlag werd door beide partijen als politiek symbool ingezet. De patriotten gebruikten daarvoor de rood-wit-blauwe vlag (afbeelding 5). De orangisten daarentegen wilden af van de rode baan. Die moest weer oranje worden. (afbeelding 6). Volgens hen was de oranje-wit-blauwe vlag de ware Prinsenvlag.

Frankrijk had in juli 1789 met een revolutie de absolute monarchie weten af te schaffen. Een jaar later werd de Tricolore geïntroduceerd in de vorm van een kanton in de witte Franse oorlogsvlag (afbeelding 7). Op 15 februari 1794 (27 pluviöse An II) besloot de Franse Nationale Conventie de Tricolore uit de oorlogsvlag te halen en tot nationale vlag te verklaren³ (afbeelding 8).

De Franse Revolutie was een kolfje naar de

hand van de Patriotten. Die wilden zo'n revolutie ook in de Republiek. De vrijgevochten Fransen daarentegen wilden hun Revolutie maar al te graag exporteren, zo nodig met militair geweld. Op 1 februari 1793 verklaarde Frankrijk de oorlog aan de Republiek van stadhouder Willem V én aan Groot-Brittannië. De Patriotten hadden met die oorlogsverklaring geen moeite.

Op weg naar de Republiek om er de democratie te brengen, bezetten Franse troepen in 1793 de Oostenrijkse Nederlanden, het huidige België. Limburg, toen een lappendeken van tientallen al dan niet zelfstandige staatjes, waaronder enkele Generaliteitslanden, werd het jaar erop bezet.

Streng winter

De winter van 1794-1795 was bijzonder streng. De grote Rivieren Rijn, Waal en Maas vrozen dicht, waardoor de Franse troepen van generaal Jean-Charles Pichegru en eerder uitgeweken patriotten onder leiding van Hendrik Willem Daendels de Republiek konden binnentrekken. Er was vrijwel geen weerstand. Op 18 januari 1795 vluchtte stadhouder Willem V naar Engeland.

De volgende dagen namen in tal van plaatsen en gewesten revolutionaire comités het bestuur over. Toen dat op 20 januari in Leiden gebeurde, waaide volgens een bericht in de *Haarlemsche Courant* van enkele dagen later "de Nationaale Vlag van den Toren van het Stadhuis."⁴ Hoe die vlag eruitzag, schrijft de krant helaas niet. Het is echter wel een van de allereerste keren dat er in dit land sprake is van een "nationale vlag".

De wisseling van de wacht vond in Rotterdam op 21 januari plaats. De *Rotterdamsche Courant* merkte de volgende dag op: "Ondertussen had men (...) de driekleurige vlag op de toren van de groote kerk geplaatst"⁵. Op De Dam in Amsterdam wapperen rood-wit-blauwe banenvlaggen van de vrijheidsboom en van het stadhuis (nu Koninklijk Paleis). (afbeelding 9)

In de weken na de machtsovername werden daarna in het hele land op centrale plaatsen vrijheidsbomen opgericht.⁶ Die werden vaak opgetuigd met rood-wit-blauwe linten, zoals hier de vrijheidsboom aan het Koningsplein in Amsterdam (afbeelding 10). Alle vrijheidsbomen hadden een vrijheidshoed in de top. Uit de vrijheidsboom die in Oostaandam werd opgericht, staken vier rood-wit-blauwe vlaggen uit (afbeelding

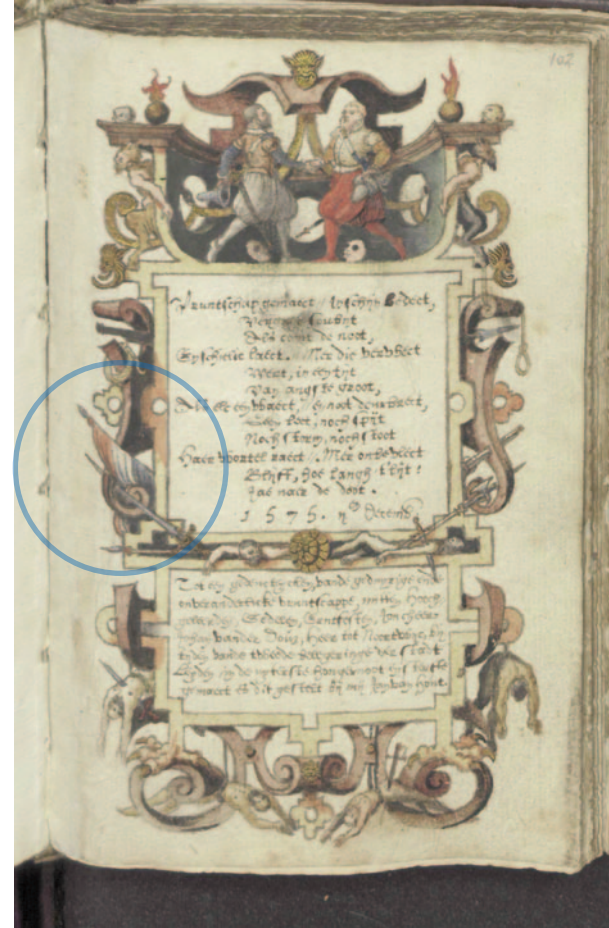
2. David Kleyne, Poon op open water (detail), 1763-1805. (Rijksmuseum, Amsterdam RP-P-1885-A-9136)

4. Generaliteitsvlag.

5. Dirk Langendijk, Anti-Engelse (Patriotten) demonstratie in Rotterdam, 2 maart 1781. (Rijksmuseum Amsterdam RP-T-00-1824)

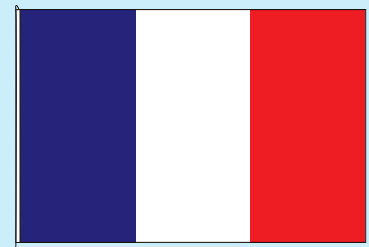
3. Album amicorum aangelegd door Janus Dousa (1545-1604). Pagina 102r van Jan van Hout met zijn gedicht Vruuntschap uit 1575. (Universiteit Leiden)

6. Kaat Mossel en Ruige Keet, spotprent op de Rotterdamse Prinsgezinden, 1784. (Rijksmuseum Amsterdam RP-P-OB-81.298)

7. Franse marinevlag, met Tricolore in kanton, vastgesteld in 1790.

8. Franse nationale vlag, vastgesteld 1794.

9. Op 15 januari 1795 werd op De Dam in Amsterdam een vrijheidsboom opgericht met daarin in de top een rood-wit-blauw lint. Vanaf het Stadhuis (nu koninklijk paleis) wappert een rood-wit-blauwe vlag. (Rijksmuseum)

10-12. Vrijheidsbomen in 1795. Van links naar rechts: Koningsplein Amsterdam, Oostzaandam, en de Dam, Amsterdam.

17). In enkele gevallen waaide er vanaf de vrijheidsbomen ook een rode Generaliteitsvlag, zoals op De Dam in Amsterdam (afbeelding 12).

Bataafse Republiek

19 januari 1795 wordt algemeen gezien als de dag waarop de Bataafse Republiek ontstond, maar zover was men nog niet. Voorlopig bleef de oude staatsstructuur gehandhaafd met zijn zeven zelfstandige provincies. Frankrijk en de Republiek sloten op 16 mei 1795 het *Haags Verdrag*, een vredesverdrag waarbij de Republiek Frankrijk met de helft van zijn leger en vloot moest steunen. Frankrijk mocht ook Staats-Vlaanderen en de steden Venlo en Maastricht inlijven. Bovendien moest de Republiek 100 miljoen gulden aan Frankrijk betalen.

In het hele land werden er feesten georganiseerd om de broederschap tussen de Republiek en Frankrijk te vieren. Het grootste volksfeest vond in Amsterdam plaats, waar op 19 juni het Alliantiefeest plaatsvond. De Dam, het centrale plein in Amsterdam, werd omgedoopt tot Plein der Revolutie. Op diverse plaatsen in de stad stonden uiteenlopende bouwsels, elk voorzien van een broederlijke boodschap. Daarbij werd er veel gevlagd. Naast de rood-wit-blauwe vlaggen met tot wel tien verticale banen, Frankrijk voorstellende⁷ (afbeelding 13).

Op het stadhuis aan Plein der Revolutie werd de vlag van de Bataafs-Franse alliantie gehesen. Het is een assimilatie – een alliantie – tussen de “nationale vlag” van de Republiek en de Franse vlag: banen rood, wit en blauw, en met aan de broek- en de vluchtzijde zes blauw-wit-rode verticale banen (afbeelding 14). Deze vlag werd speciaal voor het Alliantiefeest vervaardigd.

De Bataafse Revolutie had niet het doel om van de zeven provincies een eenheidsstaat te maken. Dat idee kwam pas in de loop van 1795, en ook pas na zacht aandringen van de Franse bezetter, die overigens niet als bezetter werd ervaren, maar eerder als bevrijder. Het idee om van de Republiek een eenheidsstaat te maken, vatte echter langzaam post. De vlag kreeg daarbij een rol toebedeeld.

Onderhoud

Terwijl overal in het land vrijheidsbomen werden opgericht, bezocht de Franse generaal Pichegru ergens in de tweede helft van januari of de eerste week van februari 1795 Pieter Paulus, de president van de Staten van Holland (afbeelding 15). Tijdens dat onderhoud stelde Pichegru aan Paulus voor om de Hollandse soldaten dezelfde kokarde te laten opsteken als de Franse troepen. Hoewel de Franse en Hollandse kleuren dezelfde waren, vond Paulus het toch te ver gaan om de Franse kleurenvolgorde te gebruiken. Paulus stelde de Franse generaal voor om de vlag met de horizontale banen rood-wit-blauwe als ‘nationale vlag’ in te voeren.⁸

De Republiek had nooit eerder de rood-wit-blauwe vlag of de generaliteitsvlag duidelijk vastgesteld. Rood-wit-blauw officieel vaststellen zou de Orangisten – de voorstanders van het oranje-wit-blauw – de wind uit de zeilen nemen. Wat de Franse generaal Pichegru echter vooral beviel aan Paulus’ voorstel, was dat hij dacht dat het “oprechte Fransche” kleuren waren. Pichegru meende oprecht dat de Franse koning Hendrik III die vlag aan Willem de Zwijger had verleend.⁹

Paulus bracht zijn voorstel naar de Staten-Generaal. Daar werd het op 13 februari 1795

besproken, maar er viel toen geen besluit. In plaats daarvan werd aan het Staten-Comité dat de militaire zaken behartigde verzocht om samen met leden van de Raad van State een rapport op te stellen over het gebruik van symbolen.¹⁰ Op 17 februari deed dat comité bij monde van gedeputeerde Taay verslag aan de Staten-Generaal. De vlag kwam daarin echter niet aan de orde. Wél werd de aanbeveling gedaan om alles uit het openbare leven te verwijderen dat aan de uitgeweken stadhouder deed denken. De oranje kokarde die de Bataafse soldaten droegen, moesten volgens het comité worden vervangen voor rood-wit-blauwe exemplaren¹¹ (afbeelding 16). Op 2 maart namen de Staten-Generaal de aanbevelingen van het Comité over. Over de vlag werd echter geen besluit genomen.¹²

Vlaggenvoorstel

De eerstvolgende keer dat de vlag weer onderwerp van gesprek was, was in de zitting van de Staten-Generaal van 23 september 1795. Het Comité tot de Zaken van de Marine – de opvolger van de vijf Admiraliteiten – deed een voorstel om “eene Nationaale Vlag voor ‘s Lands Schepen” vast te stellen.¹³ Het legde de Staten-Generaal een model van die vlag voor. De Staten-Generaal besloten daarop “de voorsz geëxhibeerde Vlag te verklaren voor eene Nationale Vlag van dezen Staat.” Een vlag voor de marine dus, niet dé “nationale vlag”.

Hoe deze marine-, of oorlogsvlag eruitzag, is niet duidelijk. In de Resolutie werd ze niet omschreven, en het model van de vlag is (nog) niet teruggevonden.¹⁴ Alles wijst er echter op dat dit de vlag is die een half jaar later, per ingang van 1 maart 1796, voor de marineschepen wordt voorgeschreven. Hierover later meer.

13. Vlagvertoon op het Koningsplein in Amsterdam tijdens Alliantiefeest 19 juni 1795. De veelbanenvlag stelt de vlag van Frankrijk voor. (Rijksmuseum Amsterdam RP-P-1892-A-17498)

Op 23 november besloten de Staten-Generaal om een “geëxhibeerde Vlag” mee te geven aan viceadmiraal Braak die naar West-Indië vertrekt én kapitein Lucas die op het punt staat om naar Oost-Indië te varen. Beiden kregen opdracht die vlag te gaan voeren zodra ze de keerkring zijn gepasseerd. Tegelijkertijd werd vastgesteld dat die vlag per 1 maart de enige zal zijn die op ‘s Lands schepen gevoerd mag worden. Het Comité tot de zaken van de Marine moest een plan opstellen hoe dat dan gaat gebeuren.¹⁵

Eenheidsstaat

De Republiek met zijn zeven zelfstandige provincies was rond deze tijd op weg om in een eenheidsstaat te veranderen. Op 1 januari 1796 werden ook Brabant en Drenthe toegelaten tot de Staten-Generaal, waardoor de Republiek niet meer uit zeven, maar uit negen provincies bestond. Besloten werd ook de Staten-Generaal om te vormen tot een Nationale Vergadering. De 126 leden daarvan zouden daarin niet namens een gewest, maar als afgevaardigde van hun eigen kiesdistrict zitting nemen. De Nationale Vergadering zou een grondwet moeten gaan ontwerpen voor een nieuwe eenheidsstaat.

De Staten-Generaal bogen zich op 14 februari 1796 over de vlag, twee weken voordat de Nationale Vergadering zou worden geïnstalleerd. Het Comité tot de Zaken van de Marine had een rapport opgesteld, waarin werd voorgesteld twee vlaggen vast te stellen: “De Nationale Vlag van den Staat”, en een vlag voor de “Marine van den Staat”. De Staten-Generaal

gingen akkoord en besloten deze twee vlaggen per ingang van 1 maart van kracht te laten worden. Middels een Publicatie zouden ze bekend worden gemaakt in zowel binnen- als buitenland.

De “Nationale Vlag van den Staat” werd in die Publicatie als volgt omschreven: “... de Nationale Vlag van den Staat in het toekomstige zal zijn de gewoone en altoos in gebruik geweest zijnde Bataafsche of zoogenaamde Hollandsche Vlag, bestaande in drie evenwijdige en horizontale banden van gelyke breedte, en van welke de bovenste rood, de middelste wit of ongekleurd, en de benedenste blauw gekleurd is, ...”¹⁶

De Staten-Generaal schreven ook voor “... dat voor zoo verre de Koopvaardy aangaat, de bovengemelde en ook daar omschreeven gewoone Bataafsche of Hollandsche Vlag, zal zijn en blyven onverandert en volkomen in der zelve geheel, met uitdrukkelyk verbod aan een iegelyk wien het zoude mogen aangaan, om in meergemelde Hollandsche Vlag eenige verandering te maken...”¹⁷

Marine

Voor de Marine werd een iets andere vlag vastgesteld. Het heette: “... in den bovensten of rooden band van agteren op wynig by voorbeeld tien, twaalf of veertien duimen van de Vlaggenstok zal worden ignedet een langwerpig vierkant wit geschilderd Stuk, of zoogenaamde Jack of Jeck, houdende de lengte van een derde gedeelte der geheel Vlag, en eene breedte die omtrent agt, tien a twaalf duim minder is dan die des rooden bands waar in dit Stuk word gezet ten einde ‘er by het inzetten zoo wel boven als beneden de Jack eene roode band van gelyke breedte en dus wel ter breedte van omtrent vier, vyf a zes duim om het wit blyve.”¹⁸

Daarna volgde een omschrijving van het schilderwerkje in de linkerzijde van de rode baan, de belangrijkste plek van de vlag.¹⁹ Het

werd gemaakt door de Rotterdamse tekenaar, schilder, etser Dirk Langendijk, die met de patriotten sympathiseerde.

Het embleem, dat het revolutionaire motto vrijheid, gelijkheid en broederschap tot uitdrukking bracht, bestond uit een Hollandse vrijheidsmaagd die een speer vasthield met daarop een vrijheidshoed. De ‘tweelingzus’ van het Franse vrijheidssymbool ‘Marianne’, werd bewaakt door den defensief kijkende leeuw, die met een poot ook de speer met vrijheidshoed vasthoudt.

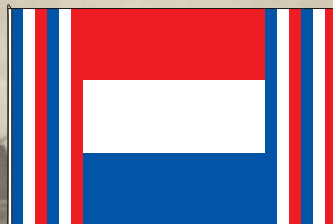
De personificatie van de vrijheid – altijd een vrouw – nam onder de symbolen van de Franse Revolutie een centrale plaats in. De vrouw werd altijd afgebeeld met een frygische muts op haar hoofd. Of de muts werd op een piek gezet die De Vrijheid voor zich vasthield. De symboliek van de muts ging terug naar de oudheid, waar de frygische muts het symbool was van de bevrijding van de slavernij.

De Bataafse Revolutie kende echter al een vrijheidssymbool. Een Hollandse rekenpenning uit 1573 toonde de “Vrijheid des Vaderlands” – een vrouw – met een hoed op het hoofd. Zij zat in een omheinde tuin, het symbool van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

De leeuw was het oude symbool van Holland en Zeeland, de meest invloedrijke gewesten van de oude Republiek. De grommende leeuw en de maagd die eendrachtig (gebroederlijk) de piek met hoed vasthielden, stonden voor het vrije Holland dat de vrijheid bewaakte en verdedigde.

De vrijheidsmaagd hield met haar linkerhand een schild vast, met daarop geschilderd een lictorenbundel – ook wel bundelbijl of fascies genoemd. Het is een bundel bijeengebonden roeden, met daartussen een bijl gestoken. Het was het symbool van de wet, waarvoor iedereen gelijk was. De fascies symboliseerde gelijkheid. In de Romeinse tijd was de roeden-

14. De speciaal voor het Alliantiefeest op 19 juni 1795 ontworpen Alliantievlag, waarin de Franse en Nederlandse vlag samengaan.

15. De Franse generaal Pichegru (links) en voorzitter Pieter Paulus van de Staten van Holland kwamen tot een akkoord dat de Republiek een vlag zou vaststellen met de kleuren rood, wit en blauw. (Rijksmuseum Amsterdam)

bundel het symbool van de lictoren, de lijfwachten van de hoge magistraat. Wie geen respect voor de wet had, werd met een bijl ont-hoofd. De roeden werden toen gebruikt om slaven te straffen.

Vlaggenkaart

Naast deze speciale vlag voor op de achtersteven van de marineschepen, werden er voor ze ook een geus, een wimpel en een standaard vastgesteld – allemaal voorzien van Dirk Langendijk's tekening (afbeelding 17). De vlag-

16. De in 1795 nieuw ingevoerde kokarde was rood, wit en blauw en verving de oranje kokarde.

gen kwamen allemaal voor op een plaat in kleurendruk, die niet alleen bij de Bataafse marine werd uitgedeeld, maar ook naar de Bataafse diplomaten in het buitenland met de opdracht ze daar aan de regering uit te delen.

Er is alle reden voor om aan te nemen dat deze vlag de vlag was die op 23 september het jaar daarvoor door de Staten-Generaal in principe tot de vlag voor de marine was vastgesteld. Doordat de marinevlag in kleurendruk verscheen, heeft die onder de vlaggenkundigen – nationaal en internationaal – veel belangstelling gekregen.

Op 1 maart 1796 werd in Den Haag de Eerste Nationale Vergadering geïnstalleerd. Haar taak was het ontwerpen van een grondwet voor de Bataafse Republiek. Twee dagen later schreef de *Haarlemse Courant* over de installatie: "Ter deezer plechtige gelegenheid was

de geheele gewapende Magt zoo burgerlyke als Militaire, des morgens al vroeg in het geweer geweest, en om elf uur van het Voorhout naar het buitenhof getrokken, alwaar dezelve het opheffen der Nationaale Vlag, geplaatst op het Observatorium van den gewezen Stadhouder, by den aanvang der Nationaale Vergadering een drievoudig Salvo dedden."²⁰

Het land had nu echt – en voor het eerst een nationale vlag.

Op de marinewerven in Amsterdam en Texel werden die eerste maart de daar aanwezige schepen voorzien van de speciale nationale vlag met jack. De Amsterdamse Courant schreef 3 maart: "De Nieuwe Vlag is op de Oorlog-Schepen de Batavier en de Valk opgehezen, en vervolgens met Eere-Schooten begroet; dezelve Plegtigheid heeft in Tessel ook plaats gehad. Alle Schepen, die zich voor en op 't Ye bevonden, hebben, om deeze Plegtigheid volkomen te maken, insgelyks hunne Vlaggen en Wimpels laaten waaijen."²¹

Bataafse marinevlag

Er is ook wel eens gesuggereerd dat deze Bataafse marinevlag als nationale landsvlag heeft dienstgedaan. Dat komt omdat er flink werd gezondigd tegen het verbod om haar buiten de marine te gebruiken. Iedereen die meende enig gezag te hebben, gebruikte die. Dat werd later aan banden gelegd, waaruit weer een tiental nieuwe speciale vlaggen voortkwamen, maar dat is weer een verhaal apart.

De Bataafse marinevlag werd afgeschaft toen in mei 1806 de Bataafse Republiek werd omgevormd tot het Koninkrijk Holland, met Napoleons broer Lodewijk als koning. Zij heeft dan tien jaar dienstgedaan. De Nederlandse marine gebruikt sindsdien de effen rood-wit-blauwe banenvlag.

De Bataafse Republiek kwam er uiteindelijk, toen op 4 mei 1798 de *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk* in werking trad. Deze grondwet, die de Unie van Utrecht uit 1579 verving, maakte van een eenheidstaat van het land. Artikel 1 van de additionele artikelen van de Acte van Staatsregeling van het Bataafse Volk, luidde: "De Bataafsche Republiek is Eén en Ondeelbaar."

De vlag en andere nationale symbolen werden in die grondwet niet omschreven. De rood-wit-blauwe banenvlag bleef de nationale vlag van het land, zij het niet tussen 1810 en 1815 als Nederland bij Frankrijk is ingelijfd. □

17. Vlaggenkaart vervaardigd om de Bataafse marinevlag bekend te maken, 1 maart 1796. (Gelders Archief, Arnhem, 2039 – 1726)

Noten

1. Door de Republiek der Verenigde Nederlanden veroverde gebieden, sinds 1648 aangeduid als Staats-Limburg, Staats-Vlaanderen en Staats-Brabant. In 1713 kwam daar Opper-Gelderland bij. Ook Westerwolde in Groningen was een Generaliteitsland.
2. Willem van Ham: 'De Staten-Generaals- of Generaliteitsvlag', Vlag!, No. 17, Najaar 2015, 16-20.
3. *Décret de la Convention Nationale, du vingt-septième jour de pluviôse, an second de la république Française, une & indivisible, Qui supprime le pavillon décrété par l'Assemblée constituante, et détermine les formes du pavillon national qui le remplacera.*
4. *Haarlemse Courant*, No. 1, 22 januari 1795, 1.
5. *Byvoegsel tot de Rotterdamsche Courant*, 22 januari 1795, 1.
6. Voor het gebruik van vrijheidsbomen bij vrijheids- en alliantiefeesten en de betekenis erachter zie: Frans Grijzenhout: "Feesten voor het Vaderland (1795-1806)", *Feesten voor het Vaderland. Patriotse en Bataafse feesten 1780-1806*. Zwolle: Waanders, 1989, 127-159.
7. Wat de eerste maanden van de Bataafse Revolutie opvalt, is dat Frankrijk niet wordt gesymboliseerd met de tricolore met drie banen, maar met een veelvoud aan banen blauw, wit en rood.
8. *Decreten van de Provisionele Représentanten van het Volk van Holland*. Deel 1 (26 januari – 28 februari 1795), 9 februari 1795, 193.
9. *Ibidem*.
10. *Resolutien van de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien. Genoomen in den jaare 1795*. 13 februari 1795, 139-141.
11. *Resolutien 1795*. 17 februari 1795, 166-168.
12. *Resolutien 1795*. 2 maart 1795, 240-241.
13. *Resolutien 1795*. 25 september 1795, 1889.
14. Het archief van de Staten-Generaal bevindt zich in het Nationaal Archief in Den Haag. Nummer toegang 1.01.02.
15. *Resolutien 1795*. 23 november 1795, 2390.
16. *Resolutien van de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien. Genoomen in den jaare 1796*. 14 februari 1796, 401.
17. *Resolutien 1796*. 14 februari 1796, 402.
18. *Resolutien 1796*. 14 februari 1796, 401.
19. Voor de totstandkoming, gebruik en het afschaffen van deze oorlogsvlag, zie: Jos Poels: "De Bataafse marinevlag (1796-1810)", *Marineblad*, jrg. 107, nr. 7/8, juli/augustus 1997, 259-263.
20. *Haarlemse Courant*, No. 27, 3 maart 1795, 1.
21. *Amsterdamsche Courant*, No. 27, 3 maart 1796, 1.

* Dit is Nederlandstalige versie van de auteurs voordracht 'February 14, 1796 – The Dutch Flag Established' tijdens het 29ste Internationaal Congres voor Vlaggenkunde, dat van 11 tot 15 juli 2022 plaatsvond in Ljubljana, Slovenië. Het werd deels al gepresenteerd tijdens de Vlaggendag van de NVW op 25 juni 2022 in Leiden.

Hijzen of niet ?

In deze rubriek geven drie vlagdeskundigen hun mening over een onlangs vastgestelde nieuwe vlag of hoe die wordt gebruikt. Dit moet leiden tot discussie over de criteria waaraan een 'goede' vlag moet voldoen. Deze keer het vlaggenprotocol van de Zuid-Hollandse gemeente **Papendrecht**, waarin de logovlag een belangrijke rol speelt.

Weg met logovlag

Marcel van Westerhoven milieukundige

Toen mij werd gevraagd om voor deze rubriek mijn mening te geven over het op 21 juni door B en W vastgestelde vlaggenprotocol van de gemeente Papendrecht, zei ik niet volmondig ja. Ik ben namelijk niet zo van protocol, maar heb veel meer interesse in de betekenis van vlaggen, niet zo zeer in hun gebruik. Omdat het mij de kans geeft in te gaan op het gebruik van logovlaggen door gemeenten, waar ik een broertje dood aan heb, ging ik toch overstag.

Op het protocol zelf is weinig aan te merken. Bijna alles staat er zo'n beetje in, zodat voor het hele jaar duidelijk is welke vlag wanneer en waar moet wapperen. Maar bij artikel 2.5 aangekomen zie ik staan:

'Op overige momenten wordt niet de Papendrechtse vlag gehesen, maar de Papendrechtse logovlag.'

Dan is mij niet duidelijk wat die "overige momenten" zijn. Werkdagen? Dat had men in het protocol dan specifiek moeten aangeven. Maar wat mij hieraan echt steekt is dit: Papendrecht heeft een officiële gemeentevlag. Dan gebruik je die toch? Want hier gaat het om de positie voor het gemeentehuis naast de Nederlandse- en de Europese vlag. Dan valt zo'n logovlag totaal uit de toon. Ik ken redelijk wat voorbeelden van gemeentehuizen waar ik voor mijn werk kom waar ik op werkdagen juist de officiële gemeentevlag zie uithangen. En zo hoort het. Die inzet van logovlaggen bij vele gemeenten en het zeer beperkte gebruik van de officiële vlag ('alleen bij officiële gelegenheden') – dus ook bij Papendrecht – is mijns inziens nergens voor nodig. Waar heb je die echte vlag met officiële status anders voor? De Nederlandse en Europese vlaggen hebben toch ook geen logo-varianten voor dagelijks gebruik?

Van mij mag de vlag in top voor het protocol, mits de Papendrechtse logovlag daarin wordt vervangen door de officiële Papendrechtse vlag.

Andere klasse

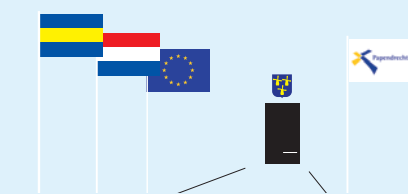
Theun Okkerse ontwerper

De gemeente Papendrecht heeft een bijzonder nuttig besluit genomen met het opstellen van een eigen vlaggenprotocol dat de spelregels regelt voor het gebruik van allerlei soorten vlaggen. De voortdurende verwarring in de gemeente over welke vlag, wanneer en waar moet worden gehesen, was de directe aanleiding voor het protocol. Papendrecht heeft een heldere lijst opgesteld waarin voor iedere gelegenheid de juiste vlaggen gevonden kunnen worden.

Zoals in zo veel gemeenten is ook hier de gemeentevlag (blauw-geel-blauw) en de bestuurs- of logovlag (logo + het woord Papendrecht) gelijkgesteld. In de opstelling bij het gemeentekantoor heeft de gemeentevlag haar plaats moeten afstaan aan de logovlag. Dat is eigenaardig, de status van de gemeentevlag staat voor alles in Papendrecht, in vreugde en verdriet. De logovlag hangt hier samen met de officiële vlaggen van Nederland en de Europese Unie. De logovlag staat voor het gemeentelijk bestuur en apparaat...

De gemeentevlag is er al sinds 1958 en is gebaseerd op het gemeentewapen. Eenvoudig en helder. Een logovlag kent een korter leven en zal met iedere nieuwe huisstijl wel weer veranderen. Juist deze vluchtigheid maakt haar totaal ongeschikt om in het rijtje bestendige vlaggen, zoals de Nederlandse, te worden opgenomen. Dat is één klasse te hoog.

Dat de bestuurs- of logovlag een plaats krijgt bij het gemeentehuis behoeft hier nu geen discussie, maar dan wel op een juiste

wijze, dus apart van de andere vlaggen. De politiek zal ook de Papendrechtse vlag ruimte moeten gunnen. Als die veel te zien is zal die meer gaan leven in de gemeenschap.

Afgezien hiervan is het een goed idee om een gemeentelijkvlaggenprotocol te hebben.

Raadselachtige logovlag

Filip Claessens logisticus

Het is mij een raadsel waarom een gemeente bij haar gemeentehuis niet standaard de gemeentevlag hijst maar enkel een logovlag, naast de vlaggen van Nederland en de EU. Mocht deze logovlag daadwerkelijk zo belangrijk zijn, zou men beter voor vier vlaggenmasten kiezen in plaats van drie. Ik vind dat men deze logovlag beter geheel achterwege kan laten aangezien deze de bekendheid van de gemeentevlag enkel ontkracht. Ten tweede voegt de logovlag niets toe aan de gemeentevlag, aangezien dezelfde kleuren worden gebruikt. Als derde argument voldoet de logovlag niet aan de vereisten van een goede vlag, namelijk dat deze herkenbaar moet zijn zonder gebruikmaking van teksten. Tot slot is het volgens mij ook een lelijke vlag door haar witte achtergrond en het gebruik van tekst erop.

Het vlaggenprotocol vind ik wel interessant. Er is namelijk de gelegenheid ingebouwd voor vlaggenverzoeken uit de samenleving. Dit betekent dat onder andere verenigingen en stichtingen die in Papendrecht actief zijn een verzoek kunnen doen tot het hijzen van een bepaalde vlag voor maximaal een week. Ook zijn er bepaalde vaste dagen in het jaar vastgelegd in het protocol wanneer een bepaalde vlag wordt gehesen, zoals bijvoorbeeld de veteranen-, vredes-, en regenboogvlag.

De voorschriften in het protocol voor welke vlag aan welke vlaggenmast te gebruiken zijn verwarrend omdat in veel situaties weer een andere volgorde dient te worden gehanteerd. Mijn voorstel aan Papendrecht:

1. Stop met het gebruik van de logovlag. Deze doet afbreuk aan de gemeentevlag en zorgt alleen maar voor verwarring.
2. Plaats bij het gemeentehuis vier vlaggenmasten in plaats van drie en pas het protocol zodanig aan dat niet bij elke gelegenheid een andere volgorde gehanteerd moet worden. Van links naar rechts: altijd gemeente, Zuid-Holland, Nederland (al dan niet met wimpel), en EU. Dan kan op speciale gelegenheden deze laatste worden vervangen door de specifieke vlag in kwestie.

Niet hijzen die logovlag, wel de overige.

Schipper uit Terneuzen heeft 'Trots Op Boeren' op de vlag geschreven. Foto JAN OKKERSE

Solidair met protesterende boeren in Oud-Alblas: boerenzakdoek als vlag.

Vlaggenfolklore in Opeinde: het hoogste punt bereikt; vlag ik de nok en pannembier.

TU Delft, campus Industrieel Ontwerpen. De vlag is ontworpen om het einde van de covid-restricties te vieren.

Wat wordt hier met deze twee vlaggen naast elkaar bedoeld?

'Engelse Week' op een middelbare school.

De vlag van Oekraïne op een molen aan de Rotte.

Vlaggen op het strand van Rockanje. Tussen twee rood-gele vlaggen is er toezicht, watersporten zijn hier verboden. Vanaf de geblokte vlag mag er aan toegestane watersporten worden gedaan.